

Móra Ferenc

MÓRA FERENC EMLÉKEZETE

1879—1934

BUDAPEST

1934

FERENC EMLÉKBIZOTTSÁG KIADÁSA

MÓRA F E R E N C

(1879-1934)

Ha volt valaha magyar író, aki rászolgált arra, hogy ne csupán könyvei maradjanak meg, hanem egyéni, emberi emlékezete is, Móra Ferenc az volt. Írói, előadói és egyéni népszerűsége páratlan volt. Ez a népszerűség azon a rendkívül ritka jelenségen alapult, hogy benne egy egész nemzet önmagára ismert. Megnemesedett formában, idealizálva, ő benne testesült *meg* a magyar nemzet legszélesebb, legnépe-sebb rétege. Így gondolkozik, így beszél, így érez a magyar nemzet túlnyomó nagy része és ezt az ő írásaiban büszkén ismeri föl a magyar nemzet minden egyes tagja. Az ő szava a legtisztább magyar beszéd, az ő eszejárása a legigazibb magyar gondolkozás és az ő bölcs szeretete a legmélyebb magyar érzés. Lehet e kételkednünk annak a nemzetnek a jövőjében, amelynek legtisztább, legkeveretlenebb mélységeiből ilyen kincsek kerülnek elő?

Népszerűségének másik titkát ő maga magyarázta meg a legjobban, amikor elnéző, bölcs mosolyával mondta :

— Meghatja az embereket, amikor rávezetem őket, hogy milyen jók.

Az olvasók, a hallgatók nagyon hálásak voltak neki ezért a belőle kiáradó, túlcseresznyés bölcseségért és jóságért. Ezért nézték el neki, hogy tel-

jes őszinteséggel mondja el véleményét bármiről bármikor. Mert Móra Ferenc minden jósága és bölcsesége mellett is határozott egyéniség volt. Acélkéz glaszékesztyűben. Alkalmazkodó volt abban, hogy hogyan mondja el véleményét — és ebben állt bölcsesége — de sohasem tett engedményt sem kérésre, sem fenyegetésre abból, amit helyesnek ismert föl — és ebben állt elvhűsége.

Mert a hűség volt az ő leguralkodóbb erkölcsi sajátossága. Hű volt a maga kis és nagy családjához, azokhoz, akiknek véréből ő származott és akik az ő véréből származtak, hű volt ahhoz a városhoz, amely először adott neki kenyeret és hű ahhoz az olvasóközönséghez, amely előtt először kapták nyilvánosságot írásai.

A főváros minden ragyogása, a nagyobb anyagi előnyök és az érvényesülés minden lehetősége sem csábíthatták Móra Ferencet arra, hogy városát otthagyja,

Most, amikor Móra Ferenc meghalt, most érezzük csak valamennyien igazán, hogy milyen közel állt lelkünkhöz. Nincsen magyar író, akinek halála ilyen szívbőljövő, mély gyászt keltett volna.

A Móra Ferenc Emlékbizottságnak az a célja, hogy ennek a nagy írónak, jóságos embernek és igaz magyarnak emlékezete megmaradjon közöttünk, hogy az ő írásai mindnyájunk közkincsévé váljanak és hogy az ő szelleme hassa át az egész magyarságot. Most és mindörökké!

Móra Ferenc Emlékbizottság Elnöksége

MÓRA F E R E N C

ÍRTA: HERCZEG FERENC

Ha majd visszajön a gólya és a fecske a szegedi tanyákra, ha a friss szántás fölött megint édesen szól a pacsirtaének, akkor fekete üresség 'fog taton - gani a tavaszi kép ragyogásában. Hiányozni fog az alföldi természet szín- és hangjátékának legáhitatosabb és legbenfentesebb közönsége.

Szegedet gyors egymásutánban kétszer sújtotta szíven a Kaszás: nemrégiben leterítette Nyilassyt, a képirót, most pedig elszólította Mórát, a költőt. Tömörkény óta kettőjüknek művészetében tükröződött Szeged lelkének sajátos bája.

Ha szegedi költőnek mondom Móra Ferencet, azzal nem akarom korlátok közé [szorítani művészetének láthatárát. Hiszen az ő fantáziája messzire túlszárnyalt a homokhatáron és belerepült az emberiség magas régióiba. Az ő művészete azonban nemcsak minden ízében magyar, hanem tudatosan, kérkedően vidéki. Szegedi, sőt tanyai.

Homoki palánta volt, akár az akác, de a koronája belenőtt az európai kultúra egébe. Termő erejét a hazai talajból szívta és ami rajta lombosodott és virágozott, azt pazar kedvében lerázta magáról, megint elszórta a szegedi földön.

A humoros lemondása, mellyel a világot és abban önmagát szemlélte; a ráérő ember jóízű elkalandozó beszélő kedve; a gyönyörűség, melyet a népnyelv furfangosan zamatos kiszólásaiban talált; a komoly

és mókás antitézisek keresése; bölcseségének napsütéses fatalizmusa: mindezek ősmagyar törzsből fakadtak.

Volt benne valami a régi táblabírák, vagy — hiszen iparoscsaládból eredt! — a régi céhatyamesterek átható okosságából. (A kettő végre is ugyanaz.) Ebből a szempontból tekintve lelki atyafia volt Mikszáth Kálmánnak és Eötvös Károlynak, akik egy emberöltőn keresztül Budapesten laktak és mindvégig vidékiek maradtak.

Különös és talán szintén faji vonás, hogy lelkének ókonzervatív alkatelemeiből progresszív világnézetet tudott magának szerkeszteni. De a haladás katonája mindig a történelmi múltban portyázott, hun és avar lovasok társaságában; a világpolgár örökké azt kutatta és gyűjtötte, ami a népünket elkülöníteni a többiektől. Mint archeológus olyan remegő áhítattal tárta fel egy-egy népvándorláskori sírdomb titkait, amilyenre csakis a múlt borától mámoros romantikus s képes; és olyan rajongó lelkesedéssel gyűjtötte a magyar népelet szivárványszínű virágait és furcsa bogáncsait, amilyen csak a magyarság szerelmesétől telik.

Akik csak a költői művei után ismerték, azok a méhesében pipázgató urambátyámat láthatták benne. Pedig külsejében és életszokásaiban modern ember volt. „Entellektüel” a gondolkozásában is. De olyan entellektüel, akinek lelke borjúszájú inget és; aranyrojtos nyakkendőt visel.

Néhány nappal a halála előtt, Spengler Oswaldal csatározván, azt mondta, hogy minden tehetséges író

„baloldali”. Azonban a másik fel, Spengler, maga is író, még pedig szélső jobboldali, az ő igazságai pedig lehetnek kétségesek, de a tehetsége nem. Eszembe jutott egy régi jobboldali írónak, Caillyenek mondanása: „Minden harc: egymás meg nem értése.” Lehet, hogy a magyar világnézeti táborok egykori harcikedvét kezdetleges félreértések szították. A szabadságot talán szabadosságnak, az ölelésre tárt kar-t talán kard-nak értelmezték.

De hiszen ma már mindegy! Azok is, akik a jobb jövőt nem annyira a jogok kiterjesztésétől, mint inkább a kötelességek teljesítésétől várják, gyönyörűséggel olvassák Móra írásait és tisztelettel hajolnak meg géniusza előtt. Ez a géniusz a megkapóan szonor hangú költészetével meghódította a Pesti Hírlap olvasóit is.

Utolsó nagy munkája, az Aranykoporsó, — a szerző maga is fatálisnak találta a címét! — bíboros aranyszínű mese keretében elképesztő tudással ismerteti a hanyatló Róma kultúráját. Az adatok káprázatos tömege szinte tudományos művé avatja a cészárok mélabús idilljét. Aki ma lapozgat benne, annak elszorul a szíve, ha arra gondol, mi mindent várhatott volna még a magyar irodalom Mórától, ha a Gondviselés bibliai kort engedélyez neki.

A szegedi köztemetőben fekszik. Díszsírhelyen.

Megérdemelte. De megérdemelt volna egy hatalmas tumuluszt is, künn a széljárta pusztán, ahol tűzokfalkák vonulnak és kabócák muzsikálják át a nyarat.

(*Pesti Hírlap*, 1934 febr. 11.)

A M A G Y A R Í R Ó

Szavak Móra Ferencről
ÍRTA: KARINTHY FRIGYES

1934. február 10

Szavak ... milyen furcsa.

Egy pillanatra megriadok írásközben, valami végigborzong a hátamon, felemelem a cigarettát, összehúzott szemmel nézek az ablak felé. Vigyázni kell: ez a *mesterségre* való szórakozott *ráeszmélés* veszélyes pillanata: ez az a pillanat, melytől a légtornász, aki ezerszer csinálta végig a „nagy produkciót”, mikor még a zene is elhallgat, megtévedhet egy millimétert s hanyathomlok bukhat alá az ezeregyediknél.

Szavak ... lengő hintakötelek ... vigyázat! egy pillanatra se lehetsz szórakozott... Még ettől a hírtől se, hogy a legkülönb bajtárs, bajtárs és mester, Móra Ferenc, drága jóbarát, pár órával ezelőtt meghalt s most ott fekszik, finom mosolyból tűnődő csodálkozásba fakult arccal a szegedi múzeum fehér falai közt... Nem szabad szórakozottnak lenni, letenni a tollat, odafigyelni a sajtó, csodálkozó fájszra, balhónod alatt, a kapargáló viszketésre torokban — nem szabad, mert Móra Ferenc két nappal a már fél éve biztos halála előtt még felült az ágyban, odahúzta maga elé a papírt és a tollat, körülbelül akkora erőfeszítéssel, amekkorával sziklát hengergetnek dantei figurák a barlang szájából, —

aztán ... elkapta a hintát... írni kezdte a szavakat, „ hogy vasárnapra ott álljon a kolumnás cikk, a *produkciónak*, ahogy az elkényeztetett közönség megszokta *íöle*: a *szemlélet* épkezláb, ruganyos acéllétráiból felépített alapszerkezeten, könnyedén felfutni, elérni a *gondolat* magasságát, ott meghajolni, csupa könnyű mozdulattal, elegánsan, mintha bliktri volna az egész — most elereszteni a létrát, a kötelet, amit más gondolkodók és kutatók eszkábáltak össze, elrúgni a láb alól egy a legmélyebb forrásokból harminc éven át gyűjtött *tudást*, dupla szaltót csinálni, tulajdon erőnkéből, a levegőben, létra, hinta, kötél, támaszték nélkül — s utána egy váratlan, kellő pillanatban alkalmazott *ötlettel* talpraesni...

Utolsó cikkét csakúgy megírta, mint a többit: a bölcs, mosolygós magyar úr anekdotázó szemléletében vitázott a kor legnehezebb (s legnehézkesebb) gondolkodójával, Spenglerrel; néhány mondatban készen volt a *tárgyi* bírálat s a felhozható ellenérvek, kétszáz esztendő háttérében — utána egy dupla paradoxon, optimizmusról és pesszimizmusról, előbbi győzelmét hirdetve, s végre a talpraesett ötlet: bocsnat, hölgyeim és uraim, de nem biztosíthatom önöket, hogy a legközelebbi vasárnap ugyanitt találkozzunk: lehet, hogy közbejött halálom megakadályoz a pontos megjelenésben.

Nem, nem szabad tűnődni. Az író elresteli magát, megszorítja tolla markolatát. Leírja a hírt s aztán... gyerünk! Szavak Móra Ferencről.

Magyar író volt, a szó nemzeti értelmében, ami azt jelenti, hogy *hangjában*, tónusában, *stílusában* volt magyar: ennél több feltétele a legművészibb esztétikának s a legszigorúbb irodalomtörténeti fórumnak sincs, ha a „magyar” jelző adományozására kerül sor. E feltételek jelentkezése s persze a szükséges alapkérdések kedvező kitöltése után (faji származás, a nemzeti kultúra ismerete, hazafias magatartás stb.) nem igen firtatják felelős tényezőink a lelki, vagy pláne szellemi hovatarozás kérdéseit — igaz magyar dicsőítheti hazáját, mint Zrínyi, vagy dorgálhatja, mint Pázmány és Berzsenyi, mindegy, mindenképpen díszére válik a magyar szellemtörténetnek. Utóbbi eset talán még jellemzőbb bizonyíték a tiszta magyar írói pedigré mellett: tagadhatatlan, 'hogy a Kölcsey s a Wesselényi keserű, pesszimista magyarsága valahogy mélyebb gyökerében s jellemzőbben idézi a „faji sajátságot”, mint a Petőfi, vagy Kossuth forradalmi rajongása, Móra Ferenc szelíd humorát, mosolygó böleségét, finom gúnyolódásait s a magyaros öngúnyt is könnyű volt leszármaztatni a Jókai-, Mikszáth-, Tömörkény-féle szellemi családfából, formai vérvizsgálattal, s megnyugodni benne, hogy az elmúlt két évtizedbe« ő „képviselte” azt az örökséget, ő játszott irodalmunk zenekarában, zongorák, cimbalmok és jazzkürtök közt, ezen a mesterhegedűn, mint a leghivatottabb, szinte kinevezett tanára a drága és nemes hangszernek.

De ha ki figyelmesebben követte technikán s cifrázason túl a *szólamot*, s különösen ha ki *személyesen* ismerte az embert, valami nyugtalanság fogta el. Mindig bujkált bennem valami féltudatos gyanú, hogy Móra Ferenc nem *akarta*, csak vállalta ezt a szerepet. Vállalta és eljátszotta, még pedig kitűnően és teljes odaadással, mert a szellem nagy színészének nem a szerep a fontos, hanem tulajdon művészete, amivel lelket önt szerepébe: néha a bölcs lelkét a bohócplundrába, királyi korona alá néha a gonosztevőét, durva katonarc mögé a jóság és gyöngédség meleget. Vállalta, mint a valódi színész, akit tulajdon becsvágyán túl a *mű* érdekel elsősorban, ez a mű a Magyar Irodalom Folytonossága volt s könnyen múlhatott sikere az *együttesen*: az *együttes* összhangja érdekében Móra Ferenc, akinek volt áttekinthetése, mint rendező és szereplő, úgy látta talán, hogy a mikszáthi szerepkört *neki* kell átvennie, mert nincs nála jobb s mert a szerepkörre szükség van.

És jósággal és szeméremmel és önzetlen lelkese-déssel tűrte, hogy a kedves, virtuóz anekdotázó publicistát ünnepeljék benne, tűrte a *műfaj* kedvéért, amit ápolni kell és szemérmesen és jóságosan rejtette el anekdotái mögé mindazt, ami benne több és különb volt a „nagy humoristá”-nál.

*

Több volt és különb. *Filozófus volt, gondolkodó, tudós és forradalmár: úgy sejtem, politikus is. S mindenekelőtt: bíráló szellem, minden megismerhető-*

nek makacs keresője, az ismeretlen megoldás fanatikus hitében.

Otthonában és munkahelyén (boldog ember! munkahelye volt az otthona) láttam meg először. Ahogy felállt, elmjött, meglepetést kellett elfojtanom: másnak képzeltem. Az aranyjánosí hagyományos „magyar költő” típus helyett egy angol diplomata vagy norvég tudós finom intellektuális, fegyelmezett férfiassága kifejezésben, mozdulatokban: *lélek-arc*, aminek minden vonását belső erők formálták, rajzolták meg, a sűrű szemöldök s a *kifelé* figyelő tekintet alatt. S mosoly, mely a Voltaira-ére emlékeztetett.

Csak a szivarját tartotta úgy, ahogy Jókai, Mikszáth, Bródy Sándor.

*

Elbűvölően tudta mulattatni vendégeit: tele volt történetekkel, amiket főként régészeti kutatásai közben szedett fel — mérhetetlen tárgyi tudása úgy olvadt fel ezekben az odavetett humoros rajzokban, mint tokaji aszúban adagolt orvosság, vagy üdvös savak a természetes gyógyvizekben. A született krózus eleganciájával pazarolta kincseit, úgy ajándékozott meg, hogy észre se vették, odacsempészte a nehéz aranyat az igénytelen kis harapnivalóba, amivel megkínált, aztán letagadta, rádfogta, hogy te raktad bele.

Nem szerette a hízélgést, de a hízélgőt nem sértette meg azért: másra terelte a szót. Nehezemre esik a

szó, amikor dicsérnem kell: finom mosolya itt kóvályog körülöttem.

Szavak...

„Bölcs” és „bájos”, — hogy megy össze ez a kettő? Próbálgatom ízlelni — vájjon beveszi együtt a kettőt, az egyszerűbb gyomor?

Nagyon szeretetreméltó ember volt Móra Ferenc. Nagy kár érte — micsoda ostoba dolog az emberi test! Mennyi tudás, emlék, gondolat, terv, minő ritka ital a finom csontedényben — s egy ostoba daganat, valahol a zsigerek közt, félrelöki, kiborítja, kilötyyenti a földre s az ostoba föld beszívja, mint a sáros hó levét...

(Pesti Napló, 1934 febr. II.)

MÓRA F E R E N C

ÍRTA: SEBESTYÉN KÁROLY

1879—1934. Aki ezt a két évszámot olvassa, amely Móra Ferenc élettartamát határolja, megdöbbenve és egyúttal csodálkozva kérdezi: lehetséges az, hogy a költő csak 55 évet élt? Úgy látjuk őt magunk előtt, mint megrokkant öreget, galambősz hajjal, meghajtott fejjel, okos barna szemével, amint látta már a közelgő halált és érezte a Nincs borzalmát. Hát ilyen korán összeomlott ez a fáradt, kihasznált test? És ismét utolsó hónapjaira gondolunk: már félévvel ezelőtt tudtuk, hogy halálra van szánva, hogy az alattomos kórral szemben, amely bensőjét marcangolta, az orvosok tehetetlenek; hogy az operáció, amelynek alávetette magát, hiábavaló volt s csak arra jó, hogy a nagybeteg előtt valami halvány reménysugarat csillogtasson meg. Es pokoli kínjai közt is állandóan dolgozott, haláláig kezében tartotta a tollat. Utolsó cikkei, amelyeket olvastunk tőle, éppen olyan frissek és derűsek voltak, éppen olyan fiatalosak és erőteljesek, mint fiatalkori írásai. *In articulo mortis* is olyan volt, mint legjobb, legküzdelmesebb, legharciasabb éveiben: egyszerű és jóságos, őszinte és jellemes, az aranyos humor meleg sugaraitól megvilágítva. Ki próbálta, ki merészelte volna a test és a lélek kölcsönhatását kutatni, mikor közvetlenül a halál előtt a költő életörömről és az életerőről zeng vidám dalokat?...

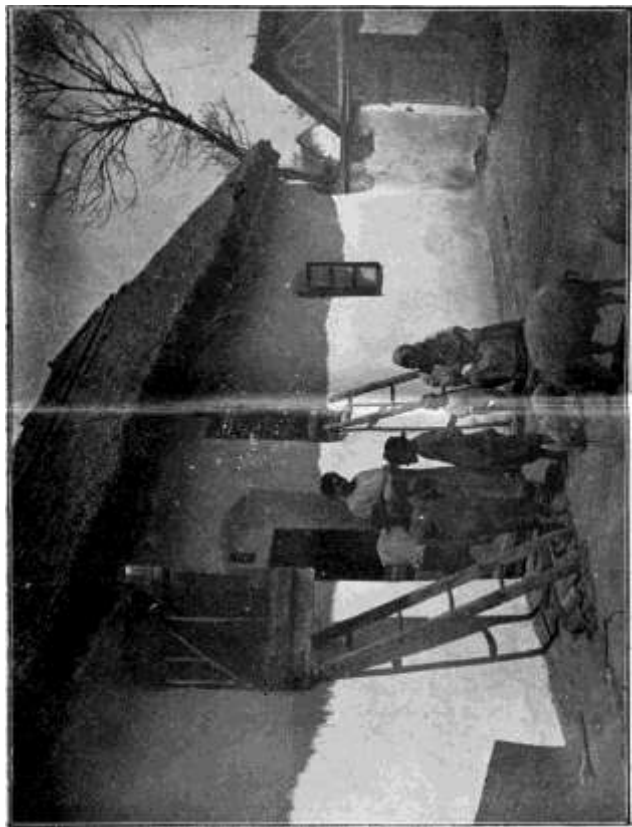
Némely olvasónk talán furcsállani fogja, hogy oly hosszan időzünk egy oly ember testi fájdalmainál, aki életében a tiszta szellemisség megtestesülése volt. Eljárásunk magyarázata és mentsége az az egyedülálló viszony, amely Móra Ferenc és mi köztünk fennállt. „Mi” alatt nemcsak barátainak szűkebb körét értem, a szerkesztőségi kollégákat, meg a hivataltartókat, hanem az egész magyar olvasóközönseget. Amint betegségének híre elterjedt, minden olvasni-tudó magyar — tekintet nélkül éleletsorsára, pártállására, világnézetére vagy vallására — úgy érezte, hogy szerencsétlenség közeleg. Hogy egy közeli rokonunkat, nem vér, de lélek szerint valót, nagy veszély fenyegeti, hogy keserű gyászra lehetünk elkészülve. Móra Ferenc nekünk nemcsak nagy mesemondó volt, nemcsak tisztalátású és bölcs publicista, nemcsak a magyar nyelv utolérhetetlen mestere, nemcsak európai hírű tudós, hanem az, ami mindezeknél is több: barát, tanácsadó, örömhírnök, a tiszta örömek kifogyhatatlan forrása.

Irodalmunkban sohasem hallottunk ilyen, ennyire bensőséges kapcsolatról író és olvasó között. Mikor Mikszáth novelláiban a saját gyermekeiről mesélt, persze, meg voltunk hatva, de egyúttal egy kissé kényelmetlenül éreztük magunkat: furcsállottuk, hogy a nagy regénjáró a gyermekszoba örömeit és szenvedéseit a nyilvánosság elé viszi. Móra Ferencnek szabad volt feleségről, gyerekekről, unokáról akármit elmondani, amit csak akart. Senkisésem botránkozott meg rajta. Ellenkezőleg, természetesnek találtuk,

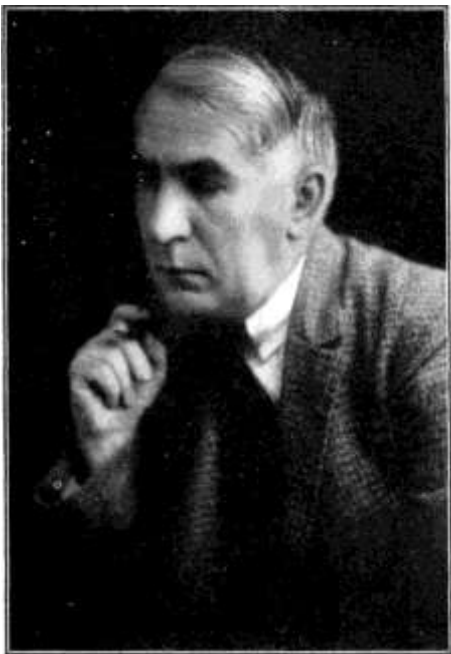
hogy mindent nyíltan kimondott, ami a családi körben történt. Az ő személye által az övéi is a mi szeretett, kedves, féltő gonddal óvott rokonainkká lettek.

Mi volt az oka annak, hogy Móra Ferenc olvasóit oly erősen tudta magához láncolni? Elsősorban is jelleme őszintesége, becsületesége, nemes tisztasága. A költő sikereit elsősorban az embernek köszönhette. Úgy beszélt, amint írt. Úgy írt, amint beszélt. Bizalmas, baráti körben nyíltszívű, szeretetre méltó volt; a legkifogástalanabb modort tanúsította, a férfiakkal szemben férfiasan szerény, közlékeny; a nőkkel szemben elragadóan lovagias volt, amiben nyoma sem volt a betanultságnak, merevségnek vagy affektáltságnak. A nagy közönség előtt is ugyanezeket mutatta. Sohasem tagadta meg szívét. Sem hatalom, sem terror, sem a gyakran változó népszerű irányok nem tudták őt visszatartani attól, hogy ki ne mondja az igazságot, az egész igazságot, amely a szívét nyomta.

De a meggyőződéses, liberálisan gondolkodó, bátran harcoló férfi művész is volt, és pedig a legnagyobbaknak egyike a magyar írásművészet terén. Evvel a művészettel megnyerte azokat is, akik gondolatvilágának minémiségét nem tudták, vagy nem akarták egészen felfogni, sőt saját világfelfogásuk értelmében hevesen harcoltak ellene. Nem voltak ellenségei. Midőn a Kisfaludy-Társaság koszorúját nyújtotta neki, midőn Magyarországnak ez a legelőkelebb irodalmi egyesülése őt három évvel ezelőtt tag-

Móra Ferenc

jául választotta, olyanok is szavaztak mellette, akik Móra Ferenc táborából való más pályázók elől évtizedeken keresztül következetesen elzárkóztak. Az elismerés az embernek, de még inkább a művésznek szólt. A nagyjelentőségű stílusművésznek, aki a magyar nyelv nemes anyagából elpusztíthatatlan remekműveket formált, aki elleste a néptől legszebb dalait, legtalálóbbs mondásait, veleszületett böseségét, akinek a paraszt nehezen nyíló lelke örömet nyilatkozott meg; aki mindenki másnál jobban értette, hogyan kell felfedezni a primitív ember kemény burka alatt a jóság, a megértés, a röghöz való ragaszkodás kincseit, mint ahogy értette, hogy hogyan kell a kemény, hallgatag földkéreg titkait megfejteni és az ősidők csodálatos emlékeit napvilágra hozni. Ezt a két, látszólag oly különböző és lényegében mégis rokon munkát a tudós éles tekintetével és a költő zseniális intuíciójával végezte. Amit alkotott, az tudományosan megalapozott és egyúttal prófétai látással meglátott volt. Semmi sem volt előtte idegenszerűbb és gyűlöletesebb, mint a könnyűvérű dilettantizmus, legfeljebb még valami: a felfuvalkodott könyvmoly nevetséges fontoskodása és száraz pedantériája.

Nem, Móra Ferenc egész életén át olvasott, tanult, tovább képezte magát, de nem akart száraz szaktudós lenni. Ettől megóvta őt életbölcseége, ragyogó intellektusa, aranyos humora. Rája is ráillenek azok a szép szavak, amelyekkel Homeros Mestort, a görög királyok közt a legidősebbet jellemezte: „Ajkairól méznél édesebben folyt a szó.” Okos és tanulságos

volt a szava, ha a felnőttekhez fordult; gyermekdeden egyszerű, tiszta, mint a forrás és a napfény, ha Móra kedvenceit, a gyermekeket akarta mulattatni, tanítani és nevelni. „Lelke mélyenérző, tiszta és naiv; naiv annyiban, hogy őt kicsinységek is érdeklik és szíve minden benyomás számára nyitva áll,” írja róla egyik vezető esztétikusunk, Voinovich Géza.

Termesztésen jó adag naivság kell hozzá, hogy az ember magát annyira fenntartás nélkül adja át művészetének, hogy annyira feloldódjék hivatásában, mint ezt Móra Ferenc tette. Csak ilyen maradéknélküli odaadás képes elpusztíthatatlan remekműveket teremteni. És mi ki merjük mondani ebben a pillanatban, amikor Móra Ferenc halála hírért vesszük, amikor nem érezzük képesnek magunkat arra, hogy az elköltözöttről nyugodt tárgyilagossággal ítéljünk, amikor a megrázkódtatástól, fájdalomtól és gyásztól a tollunk felmondja a szolgálatot, ki merjük mondani, hogy Móra Ferenc, a költő, az újságíró, a kutató, örökérvényűt alkotott. Megszerezte a jogát arra, hogy nemzeti Pantheonunkban díszhelyen álljon. Az „Ének a búzamezőkről” a magyar költészet örökbecsű dalai közé tartozik. Regényei a magyar elbeszélő irodalom legjobbjai. Változatlanul, híven őrizzük meg emlékét az ő halhatatlan részének, izzó hazaszeretetének, a magyar nép iránti forró szerelmének, humanizmusának, amely az egész emberiséget eszményi öleléssel ölelte át, aranyos kedélyének, felüdítő és felfrissítő humorának.

Ravatalánál gyászol a mélyen lesújtott feleség, a gyermek és az unoka, akiket írásaival oly közel hozott hozzánk; Szeged városa, amelynek kincseit becsülettel megőrizte és hatalmasan megszorította s amelynek hírét világszerte elterjesztette. Velük gyászol az egész magyar nép. Sírjánál a sokat használt frázis élő valósággá és igazsággá válik: az elköltözött után kunyhókban és palotákban a hála, a kegyelet, a szeretet könnyeit sírják.

(Pester Lloyd, 1934 febr. 11.)

MÓRA FERENC ÉLETRAJZI ADATAI

Móra Ferenc 1879 júl. 19-én született Félégyházán, a Daru-utcában. Atyja neve Márton, anyjéé Juhász Anna. Az elemi iskola elvégzése után Horváth tisztelendő úr a kalocsai jezsuitákhoz akarta vinni, de az indulás napján az öreg papot holtan találták ágyában. Szülővárosában járta a gimnáziumot és már 16 éves korában jelentek meg első versei az Uj Időkben. Mint természetrajzszakos hallgatta a budapesti egyetemen az előadásokat és sok keserves nélkülözés után lett belőle tanár, de csupán nem egészen egy évig volt tanár Felsőlövön 1901-ben. Innen Szegedre jött, ahol miután sikertelen kísérletet tett a tankerületi főigazgatóságnál tollnoki állás elnyerésére, 1902-ben a Szegedi Naplóhoz került közgazgatási riporternek. (1913-ban lett a Sz. N. főszerkesztője.) 1902-ben jelent meg első könyve, *Az aranyszőrű bárány* c. verses elbeszélés. 1902-ben vette el Walleshausen Ilonát, földijét, aki már rég kiválasztott menyasszonya volt. 1904-ben lett a Somogyi-könyvtár és a Városi Múzeum öre, 1917-ben, Tömörkény István halála után, igazgatója. írói pályája elején inkább a verset és az ifjúsági irodalmat művelte a publicisztika mellett. 1921-ben kezdett a Világ c. napilapban írni és attól fogva vált országsszerte ismertté. 1915-ben lett a Petőfi-Társaság, 1931-ben a Kisfaludy Társaság tagja. 1924-ben vette el fele-

ségül Panka nevű leányát (aki egyetlen gyermeke) Veszíts Endre gépészmérnök. Ebből a házasságból született 1925-ben Ferenc (a Vadember) és 1931-ben Márta (Mötyő).

Móra Ferenc 1934 február 8-án hunyt el Szege- den, 10-én temették el, olyan mélyenérzett, szívbeli gyásszal, amilyen soha magyar író t sírjába nem kísért.

MÓRA FERENC MŰVEI

A rabember fiai	iparosok, császárok, ki-
Aranykoporsó	rályok és egyéb céh-
Az aranyszörű bárány —	beliek
Bethlehemi csillagok	Kincskereső kis ködmön
Beszélgetés a ferde-	Könnyes könyv
toronnyal	Lovassírok Kúnágotán
Csalavári Csalavér	Mindenki Jánoskája
Csili-csali-csalavári	Nádihegedű
Csalavér	Négy apának egy leánya
Dióbél királyfi	(Első kiadás címe: A
Dióbél királyfi és társai	festő halála)
Egy cár, akit várnak	Néprajzi vonatkozások
Ének a búzamezőkről	szegedvidéki népván-
Falun, városon	dorláskori és korai
Filkó meg én	magyar leletekben
Georgicon	Okos naptár 1922
Hetlied der korenvel-	Okos naptár 1923
den (Ének a búza-	Petőfi oltárára
mezőkről. Hollandra	Sokféle
fordította: Szobotka-	Song of the wheatfields
Visser J. L.)	(Ének a búzamezők-
Hol volt, hol nem volt	ről. Angolra fordította:
	Halász György)
	Véreim

MÓRA FERENC
VÁLOGATOTT ELBESZÉLÉSEI

MÓRA FERENC IRODALMI HAGYATÉKA

Móra Ferenc után gazdag irodalmi hagyaték maradt, melyet — közeli halála tudatában — élete utolsó heteiben ő maga rendezett el kötetekbe és látott el címekkel.

Ezek a következők:

A Daru-utcától a Móra Ferenc-utcáig (önéletrajz).

A Vadember és családja.

Napok, holdak, elmúlt csillagok.

Ezek az évek . . .

Fele se tudomány.

Túl a palánkon.

A Sándor.

Továbbá a csodával határos módon került elő egy 1924-ben írt regénye, *Hannibál föltámasztása*, amely valahogy elkallódott és amelyet Móra Ferenc maga is elveszítettnek gondolt. Minthogy ő kéziratairól másolatot sohasem csináltatott, a veszteség véglegesnek látszott. A kézirat közvetlenül Móra Ferenc halála után került elő.

A *Daru-utcától a Móra Ferenc-utcáig* c. kötet sajtó alatt van és április havában jelenik meg.

MIKOR ÉN AZ ÉGBEN JÁRTAM

Akkora lehettem, mint most az unokám, csakhogy én már olyan idős koromban komoly tényezője voltam a Daru-utca gazdasági életének. Hol Oroszi takácséknál ringattam a bölcst, hol a Zsíros Palkó számarkáját legettetem a nyomáson, hol Galló szabónak segitettem fércet fejteni s az mind hozott valamit a konyhára. Az egyik háznál csicsókával rakták tele az ingem derekát, a másiknál pattogatott kukoricával honoráltak, a harmadiknál a pálinkás kenyér gyönyörűségét ismertették meg velem. Késspénzzel csak Pelyva Lázár fizetett, a vak koldus, akit minden pénteken én kalauzoltam végig az utcánkban házról-házra. Ezért elvileg mindig egy krajcár járt nekem, amikor Lázár estefelé kasszát csinált az árokparton. Én már akkor rájöttem arra, hogy a vakoknak milyen bámulatos tapintóérzékük van. Az öreg koldus rendszeren addig kaparászott a nagy marék krajcárban, míg egy laposra kopott pléhgombot, vagy cintányért nem talált köztük, s mindig annak a tulajdonjogát ruházta rám.

Hanem azért addig nem volt baj, amíg rá nem jöttem arra, hogy a világ nemcsak a Daru-utcából áll. Működési teremet lassanként a Vásárház-utcaig kiterjesztettem egy neves napon, összekötetésbe léptem azzal a barátságos tót kalmárral is, aki ott fütyülőfarkú falovakat árult a ponyván. A böjti szél

veszedelemben forgott, de szerencsére engem arra vezényelt a gondviselés. Felnyaláboltam egy nagy békasó darabot a kocsí útról s lenyomattam vele a ponyva sarkát. Önzetlen cselekedet volt, de abban az időben még kifizette magát az önzetlenség.

— Derék kis fiú vagy, — ismerte el rólam a tót és megajándékozott egy körtemuzsikával, amelyiknek az egyik fele piros körte volt, a másik fele sárga körte. — Ez olyan muzsika, amelyik csak addig szól, míg jó gyerek fújja.

Nagyon jó gyerek lehettem, mert nagyon szólt életem első-utolsó hangszere, amelynek minden modulációja azóta is visszajár az írásaimban. Mire hazáértem, kitanultam valamennyit. Hacsak a számhoz értettem, halkán kacagott, mint a gerlice. Ha rövidket fújtam bele, csattogott, mint a fülemüle. Tudtam vele süvölteni, mint a pirók és csikorogni, mint a csíz.

Még édesanyám is elmosolyodott rá, pedig nem lakott nála könnyű helyen a mosolygás, akkor már ötödik napja el is költözött szeméből, szája sarkából. Éjjel-nappal Marikát virrasztotta, a beteg hűgomat. Most is csak annak a mosolya süttött vissza az ő árnyékba bújt szeméből. A sápadt kis arcon egy pillanatra kinyílt az öröm és fölhasadt az összeszorított szájacskva hervadó bimbója.

— Fúadd, fúadd. Sép muzita.

Addig rikoltottam a szép muzsikát, míg Marika elszenderedett rajta. Már akkor bekönyökölt az este az ablakon. Édesanyám a szájára tette a mutatóujját.

— Pszt, most már elég lesz gyerekem. Ne riogasd el az álmát.

Művészi érzékenységem akkor nagyobb volt, mint most. Dacosan a szügyembe vágtam a fejem és kifordultam a szobából. De az ajtóban édesapámba ütődtem. A szőlőből jött meg, vállán a csíkos tarisznyával.

— ...csértessék. No mire végzitek-i?

— Talán ránk tekint a jó Isten, — hajtotta meg a fejét édesanyám a radnai Máriakép felé, — most aludt el szegényke.

Apám odahajolt a vacok fölé és sokáig úgy maradt. Művészi ambícióm összekaronkozott a féltékenységgel. Én is észre akartam magam vététni és belesóhajtottam a csodadudába. Céloamat elértem, apám észrevett és méltányolt.

— Akár a rigó — fordította felém a fejét. — Csakhogy ilyenkor már minden jóra való rigó alszik.

Kedvetlenül nézett rám, kikaptam a számból a farkörtét és ki akartam oldalogni az ajtón. Csakhogy ebben a percben megszólalt a beteg.

— Enim muzita, én füök, — süttött a szájacskájából a forró lehelet. Mind a két erőtlen kezét föl emelte, úgy libegtek az este barnaságában, mint haldokló fehér pillék.

Megállt ijedtemben a szívem verése, hozzászorítottam a körtemuzsikát. Hogy lehetne az övé, mikor én kaptam?

— Hát sajnálnád tőle? — fogta meg édesanyám a kezemet.

Apám még bent volt a szobában és gyáva voltam a nyílt ellenszegüléshez. Durcásan odahajítottam a vánkosra a sípot.

— Marika úgyse tudja fűjni. Nem értenek ehhez a lányok.

Férfiönérzetem indokolt volt. Marika a szájához emelte a körtemuzsikát, de mindjárt visszabágyadt a kezeckéje.

— No, úgy-e mondtam? — kaptam mohón a muzsika után, de szegénykém odább rántotta a kezét. Fekete szeme haragosan tüzelt rám.

— Nem tied. Enim muzita! — dugta be a játékot a kis vánkosa alá.

Sírva mentem ki az ól mögé s a bodzafa alatt ríttam álomba magamat. Nem kerestek, mert azon az éjszakán nem ért rá velem törödni senki. Hajnalodott már, mire a Szana kutyánk vonyítására fölébredtem s az első mozdulattal a zsebemhez kaptam.

— A körtemuzsikám!

Motoszkálásomra a kutya elhallgatott, odajött hozzám, végignyalta a képemet; ez kijózanított az álmóból. Betapogatództam a házba, átlépve apámon, aki a konyha földjére terített subáján aludt.

A sublóton égett a mécses, gyöngé fényében pirosodott a Mária lázas arca, mint a rózsza. Édesanyámat az asztalra borulva nyomta el a fáradság. Odasompolyogtam a vacokhoz és benyúltam a vánkos alá.

— Megvagy! — dobbant nagyot a szívem, ahogy megmarkoltam a körtemuzsikát. Forró volt az is, mint a parázs. Lábujjhegyen surrantam vele kifelé.

De mikor az ajtóhoz értem, nagyot lobbant a mécses. mintha valaki ráfújt volna. Megrettenve fordultam vissza, a kislány kipattant fényes két fekete szerno úgy szegeződött rám, mint a vasvilla. Ijedten ugrottam vissza, az ágy fejéhez, kiejtettem a kezemből a játékot. Nagyot koppant az asztal lábán, édesanyám fölébredt rá.

— Jaj Istenem! Te vagy, fiam?

Szó nélkül fölmarkoltam a körtemuzsikát és végigváltam magam a fakanapén. De előbb belefűrtam a sípot annak a cserép tengerihagymának a földjébe, amelyik az ablakon tengődött. Ott ugyan keresheti akárki, meg nem találja.

Mire fölébredtem a nagy csöndességre, akkorra Marika már a koporsóban feküdt. Az első halott volt, akit az életben láttam. Jól megnézhettem, mert nem volt a szobában senki. Meg is tapogattam, mint nagypénteki krisztuscsókoláskor a koporsóba fektetett Jézust. Marika is olyan hideg és sárga volt. Megrémültem és nem tudtam mitől. Először éreztem fájdalmat, úgy, hogy senki se bántott. Szerettem volna fölébreszteni Marikát és kis markába tettem a körtemuzsikát.

— Nesze, fogd meg, neked adom. De bizisten nem veszem vissza.

Vézna, hideg kis ujjait hiába próbáltam rászorítani a sípra, kigurult alóluk. Orgonaszagú szél lebent be a nyitott ablakon, megzizentette a szemfödélkét, valami sohase érzett félelem kikergetett a szobából.

Másnap Marikát kivitték a temetőké, én is mentem volna, de visszakergettek az utca sarkáról, maradjak otthon házpásztormak. Most már be inderem menni a szobába, sőt az ágy alá is be merem nézni, ahonnan valami zörgés hallatszott. A Gubó macskánk hempergette ott a körtemuzsikát-. Fölvettem, nézegettem, letörölgettem róla a könyököm inel, a virágcserep sarát, aztán a számhoz vittem. De nem fújtam bele. Valaki mintha súgta volna, hogy ezzel most már nekem nem szabad magam mulatni.

— Marikának kell vele muzsikálni odakint a temetőben.

Alig vártam, hogy anyámék hazakerüljenek, fogtam a sípot, nyargaltam ki a temetőbe. A Daruutcától csak egy futamodásnyira volt, hamar odaéertem, a kis sírt is mindjárt megismertem a tengerihagymáról, amit cserepestől beleültettek.

— No idehallgass, testvércém!

Azzal belefújtam a körtemuzsikába és azóta se ijedtem úgy meg, mint akkor. Akárhogy erőlködtem, a körtemuzsika nem szólalt meg. Nem is szólhatott, hiszen tele volt a szája földdel. Csakhogy én nem erre gondoltam, hanem arra, amit a játékos tót mondott, hogy a körtemuzsika csak addig szól, míg jó gyerek fújja. Hát én most már nem vagyok jó gyerek. Nem hagytam ott a Marika feje alatt a körtemuzsikát. Hogy adhassam én azt most már neki? Majd megmondja azt nekem édesanyám.

Édesanyám már a ház végit meszelte, mire haza-

értem. Csak nagyon csíkosat fogott a meszelő, mert nem látott a könnye hullásától.

— Édesanyám, — álltam oda eléje, hol van most Marika?

— A mennyországban, kisfiam.

— Édesanyám, elvihetném én oda neki a körtemuzsikát. Mert neki akarom adni ingyen, barátságból, mindégre.

Elhajította a meszelőt és ráborult az ablakpárkányra, amin még meg se száradt a mész. A vállá rágásán láttam, hogy sír s megsimogattam a szoknyáját.

— Édesanyám ... én ... én ... megkeresem ...

Szelíden eltolt magától, újra fölvette a meszelőt és azt mondta:

— Ó, fiam, fiam, ha már verni akart a jó Isten, mért nem inkább téged vett el, mint az én egyetlen Marikámat.. .

Én nekem mondta ő ezt, szegényke, nem a jó Istennek, mégis az hallotta meg. Annyi sok-sok kérés nem jutott tovább a gerendánál, vagy ha följebb repült, nem találta nyitva az ég kapuját, — éppen most kellett azt sarokra tární a szolgálattelvő angyaloknak!

Hiszen az is lehet, hogy nem odafönt van a hiba, hanem idelent. Akkor vetett rám szemet a halál, mikor a körtemuzsikával akartam megbékíteni a halott testvérkémet. A kiskunok körében még azidőben nem nagy becsülete volt a patikátoknak.

— Torokgyék, — mondta Matyi Vera, a messze

földön híres javasasszony, akinek már az öreganyja is boszorkány volt és kemény öreg kezével meghúzogatta a torkomat. — Majd megkenem a nyakát kalapzsirolajjal, aztán teszünk rá foghagymakoszorút. Egyikért se kellett szomszédba menni, volt még abból a kalapzsirolajból, amivel Marikát orvosolták azt a fokhagymakoszorút akasztották a nyakamba, amivel őtöle akarták elijeszteni a halált. Ötödnapra aztán én is odaértem, ahová Marika.

— Most már csak a szent József imádsága segíhet, — mondta ki a véghatározatot a javasasszony — hazaszaladok a jeruzsálemi olvasóért.

Nem maradtam én tovább egyedül a szobában, csak míg édesanyám kikísérte a javasasszonyt, de alighogy becsapták rám az, ajtót, úgy éreztem, mintha valami kéz úgy összeszorította volna a szívem, mint ahogy én szoktam összeszorítani a rongylabdám, ha nagyot akarok vele ütni.

— Anyám, anyám! — kiáltottam torkom szakadtából, aztán meglepődve néztem szét. Az lepett meg, hogy olyan csengése van a szavamnak, mint Űr-Szabó Józsefek kertjében az öreg harangnak.

— Ugyan hol vagyok én? — kérdeztem magamtól. Olyan volt, mintha sok-sok üvegharang csengéné a választ.

— Itthon vagy, Fercsike, itthon vagy. Hát meg se ismered bennünket?

Aranyhajú, szitakötő szárnyú angyalkák röpködtek körülöttem úgy, mint mikor a pillangók meglepik az orgonabokrot. Kacagva fogódzottak belém, az

Móra Ferenc mákói barátjaival

egyik erre húzott, a másik amarra s attól teltem, hogy a nagy hancúrozásban eltépik az egyetlen ingecskémet. Jaj, pedig azért megharagszik . . . Ugyan ki is haragszik meg érte? Ezen már hiába törtem a fejemet, hanem ahogy végignéztem magamon, össze kellett csapnom a hirtelen meggömbölyödött két kezem.

— Nini, de szép ruhám van nekem!

Olyan volt az egészen, mint a többi angyalkáé, Liliomlevelekből, varrva aranycérnával.

— Hol terem ez a sok liliumvirág? — kérdeztem s erre megint megcsendültek az üvegharangok.

— Kis testvér, te csakugyan nagyon elszoktál hazulról — kacagtak az angyalkák. — Hát igazán nem tudod, hol jársz?

Félénken néztem körül és láttam, hogy olyan kertbe tévelyedtem, amelyiknek sehol sincs vége. Mindenfelé tündöklő virágokat láttam s az volt a csodálatos, hogy ezek a virágok éppen úgy sétálgattak, mint én. Egy nagy tulipán előttem állt meg éo lehajtotta elem óriás kelyhét.

— Nem éhezted meg, Fercsike? — kérdezték az angyalkák.

— De igen — bátorodtam neki — nagyon jólesne egy kis leveske.

Lett erre olyan kacagás, hogy csak úgy rengett bele a kert. A nagy tulipán is kacagott s még közelebb hajolt hozzám. Egy csöpp mézet hullatott a számra s attól egyszerre én lettem a legerősebb az angyalok között. Én futottam a leggyorsabban a

cica-macában s én dobtam legmesszibbre az aranylabdát. Egyszer úgy elhajítottam, hogy meg se került.

— Hulló csillag lett belőle — tapsikoltak az angyalok, nézzünk ki rá az ablakon.

Mind elsurrantak mellőlem s csak most vettem észre, hogy nekem nincs szárnyam. Erre kiesett a könny a szememből s nagyot csendült, mire a lábamhoz perdült. Akkorra gyöngy lett belőle.

A csendülésre rózsaszín tollú galamb röppent a vállamra, Már nem is csodálkoztam rajta, hogy itt a galambok is beszélnek.

— Várj csak, Fercsike, én most beröpítek téged az Úristen madárházába. Ha ő rád mosolyog, egyszerre kinő a szárnyad.

Mire kimondta, már ott is voltunk a, kristályból faragott galambházban, amelyiknek minden falán keresztül lehetett látni. Sok-sok galamb tollászkodott ott, az mind ő, jó Istent várta. Ahogy én is beálltam a sorba, hajnali pirosság derengett át a kristályfalakon és éreztem, hogy már ütközik a szárnyam.

Ebben a percben olyan sikoltást hallottam, hogy minden galamb szárnyra kerekedett tőle.

— Fercsikém, édes kicsi Fercsikéra!

Ijedten lehajítottam a fejemet s keresztülláttam a kristálypadlón. És láttam, lent, lent irdatlan mélységben egy rogyott kis házat, abban egy füstös kis szobát, abban egy szalmavackot. Azon én feküdtem magam hidegen, sápadtan, mint nagypénteki krisztuscsókoláskor a Jézus. Az ágy fejénél állt a javas-

asszony, az ágy lábánál pedig térdelt kopott fekete ruhában valaki, akit én mindig feketehajúnak láttam, de most olyan fehér volt a haja, mint a hó.

— Édesanyám, édesanyám! — dobbantottam a kristálypadlóra, úgyhogy az egyszerre szétnyílt alattam s én zuhantam le az irdatlan mélységbe. De minél közelebb értem hajához, annál puhábban ringtam, lebegtem, mint az elröpített rózsa hulló szirma.

Arra nyitottam ki a szemem, hogy a javasasszony azt mondta az édesanyámnak:

— No lelkem, ezt maga már Isten kebeliből rítta vissza.

Azóta nemcsak megnöttem, hanem meg is öregedtem, de soha nem felejtettem el többet, hogy a földet az éggel nem a Jákob létrája köti össze, hanem a jajszó.

SZÉP K A R Á C S O N Y SZÉP ZÖLD FÁJA...

Nyolcéves voltam, a harmadik elemibe jártam és először léptem a közszereplés terére. A közszereplés tere az öreg-templomunk volt. Úri divatot kezdtek a városunkban, karácsonyfát állítottak föl a szentélyben, az oltár mellett s kerestek valami alkalmas kis rongyost, aki a mennyei fenyőt felköszöntse. No, szegény gyereket akkor se kellett Félegyházának Szegedtől kölcsönkérni, futotta a kiskunoknak a maguk emberségéből is. De a bibliai példázat szerint sokan voltak a hivatalosak, kevesen a kiválaszthatók. Az egyik selypített, a másikat nagyon kamaszollották, a harmadikat csak segédlettel lehetett volna a karácsonyfa alá állítani. Tudniillik olyan körültekintő személlyel, aki az orocskáját rendben tartsa, ami azonban mégsem szokásos ilyen ünnepi alkalomnál. A legtöbbnél meg az volt a baj, hogy az ijedtségtől elállt a szavuk, ami ugyan bajszosabb ünnepi szónokokkal is megesisik, de azok nem fakadnak sírva, hanem köhögéssel segítenek magukon. Utoljára bennem összpontosult a közbizalom. Elég rongyosnak találtak, sápadt kis arcom volt és fésűt nem álló vad-fekete hajam s csengett a gombom, mint valami úri kisasszonyé.

— Aztán nem félsz majd, kis fiú? — emelte fel az állani valamelyik tanító úr.

— Nem félek én, csak a kutyáktól, — mondtam

önérzetesen, s kicsit halkabbra vettem a szót — meg a bakteróktól.

Megnyugtattak, hogy ezeket nem eresztik a templomba s kezembe adták a köszöntő verset, amit Fehér tanító úr írt, Isten nyugtassa a haló porában. Szép hosszú vers volt, a két első sorát még akkor is el tudom mondani, ha majd odafönt a nagy vizsgán találkozom a tanító úrral.

*Szép karácsony szép zöld fája,
Mondsza csak, honnan jövel?*

Sok ilyen sose hallott furcsa szó volt benne, mint a *mondsza*, *meg* a *jövel* s ezekkel rikattam meg legjobban a daruutcai nemzetet a próbaszaválásokon. Akkor tapasztaltam először, hogy szónok mindig akkor éri el a legnagyobb hatást, ha olyant mond, amit maga sem ért meg.

Minden programra, szerint ment, még az idő is előírásosan viselte magát. Karácsony böjtje reggelén akkora jégcsapok lógtak a tetőnkőről, hogy a feldobott sapkámmal le bírtam törni a hegyüket. Azóta se szopogattam jégcsapban olyan jóízűt. Olyan rothadt zsindeyzamatú volt, amilyent semmi-féle cukrász nem tud produkálni. Amellett a torkot is edzette és nagy önbizalmat csepegtetett belém. Kezdő szónokoknak nagyon ajánlhatom, a jégcsap-szopogatástól elmúlik minden lámpaláz.

Azt nem vettem észre az úton, hogy fáznék, mert szegény édesanyám rám adta a nagykendőjét, cso-

móra kötve hátul a derekamon. Csak azért hullott a könnyem, mert az orromat, meg az államot harapdosta a hideg. De hát ez nem szúrt szemet senki-nek, télen minden rendes orr cinegét fog. A tanítóké, tanítónőké is azt fogott, akik az iskola sarkán toporogva váraoztak rám. Egészen másért akadt meg rajtam a Ilonthy Berta kisasszony áldott szeme.

— Attól félek, — mosolyodott el, mikor meglátott — hogy ez a kis gyerek egy kicsit túlozza a rongyosságot. Mégis csak kellene rá valami kabátot adni.

Mindenki igazat adott neki, de hát hol vegyenek most egy gazdátlan kabátot! Az volt a terv, hogy az ünnep után majd Szenté tanító úr elvisz a Stross szomszéd boltjába és ott fölruháznak a Jézus nevében, de azt előbb meg kell szolgálni. Szerencsére, az iskolaszolga ott ment el mellettünk, sietett a templomba, perzsia-galléros ünneplőben. Nagyon mogorva, öreg férfiú volt, de azért most beharmatozták az égi magasok a lelkét.

— Én odaadhatnám a gyerkőcének addig a bekecsemet, — mondta egy kicsit vontatva, mintha csudálná önmagát.

— No, ezt megfizeti az Isten, Károly bácsi — repkedett Berta kisasszony s mindjárt neki fogott kigombolni a jó embert a bekecsből.

— Jaj, kérem, én nem ezt gondoltam, — hőkölt vissza ijedten az öregember — hanem a hétköznaplót. Már hozom is, kérem.

— Hát nem lehet mondani, hogy nem hozta volna,

mert csakugyan kihozta a hétköznaplót. Azt, amiben söpreni, fűteni, lámpát pucolni szokott. Rám is adták és bizonyosan nagyon jól állhatott, mert mindenki mosolygott rám, aki meglátott benne. Csakugyan egészen eltakarta a rongyosságomat, alul csak a csizmácskám hegye látszott ki belőle, a kezem pedig egyáltalán ki sem látszott, a kezem feje a könyökéig érhetett. Arra is emlékszem, hogy nagyon finom petróleumszaga volt az első úvikabátnak, amit viseltem, egészen más, mint az otthoni petróleumé, — ma is mindig érzem ezt a finom szagot, valahányszor díszmagyart látok.

A zsúfolt templomot se felejttem el soha, ahová alig tudunk utat tömi : elül az úri rendek, aztán a subás, ködmönös, kiskunok, a berliner-kendős öregasszonyok, a sötét oltárokon csillogó viaszgyertyák szaga összekeveredve a karácsonyi früstökével, a mézesfoghagymáéval, — olyan nagy volt minden és én olyan kicsike! Igen, ez Osa tanító úrnak is szöget ütött a fejébe, mikorra beviaskodtuk magunkat a szentélyébe és közölte aggodalmát Agócs főtisztelendő úrral.

— Székre kellene állítani ezt a hüvelykmatyit, hiszen így egészen elvész!

Szólították is a harangozót, de az vállvonogatással felelt a sekrestye-ajtóból. Emberhalál lesz abból, ha ő megpróbálja székkal törni át ezt a tömeget!

— Föl kell tenni a kőpadkára a gyereket! — mondta valaki s már akkor föl is nyalábolt valaki és ráállított a márványkorlátra, ami a szentélyt elvá-

lasztja a hajótól. Egyszerre mindenkinél magasabb lettem egy fejjel, — ó, nem leszek én soha többet olyan nagy, mint akkor voltam a félegyházi öregtemplomban! Egy magasságban volt a fejem a pirosruhás Máriácskáéval, aki a legsötétebb oltáron lakott üvegházában és mégis oda sütött rám a mosolygása és mégis rásimította a kezét a szívemre, amely nyugtalanul vert ebben a szédülős magasban és azóta is ott tartja nehéz órákban és tudom, hogy el se veszi onnan a halálos órák párnájáig.

Sokáig, nagyon sokáig álltam ott, mert meg kellett várni, amíg a polgármester úr megjön, a karácsonyi gyertyácskák meggyújtása is nehezen ment, mert Fekete harangozó sohase próbált még ilyent életében és olyan fohászokat morgott közben, amiket talán nem is találtak illendőeknek a kerubinok és én már kezdtem álomba zsidbadni a márványpadkán. De végre minden gyertyán kinyílt a lángvirág és Szenté tanító úr megrántotta rajtam az úri kabátot :

— Csak bátran, Fercsikém!

Hát mért ne lettem volna bátor. Csengetyűzött a szavam az emberfejek felett, mint az angyaloké a bethlehemi mezőkön :

*Szép karácsony szép zöld fája,
Mondsza csak, honnan jövel?*

Itt az ismételtség szerint szétvettem a két karomat és a hosszú, lelógó kabátujjak akkorát lebentek, mintha valóságos szárnyaim nőttek volna.

Ez olyan öröm volt nekem, hogy ha kellett, ha nem, minden strófa után röppentem egyet. Ki is gesztikuláltam magam az egész életre, de szereztem is olyan sikert a Fehér tanító úr költészetének, hogy még Mihály arkangyal is abbahagyta a szószerk oldálán a sátántaposást és szalutált a lángkardjával.

— Ember vagy, Fercsike, — jelezte Sente tanító úr annak a pillanatnak az elérkezését, amikor a szónokot minden elfogadható oldaláról üdvözlük. — Most már lejöhetsz, add ide a kezéd!

Persze csak a kabátujját adhattam oda, amelynek felsőbb régióiban a kéz tartózkodott, de azért nem a kézzel volt baj, hanem a lábbal. A lábak nem akartak mozdulni, mintha gyökeret vertek volna a kőben.

— Gyere hát, nem hallod? — rántotta meg a tanító úr mosolyogva a kabátujját. — A nagyságos úr akar megsimogatni.

Egy nagyságos úr volt akkor az egész városban, a követ, az pedig akkor Holló Lajos volt. Felejthetetlen szép férfiarca már akkor ott mosolygott alattam. Átölelte a térdemet és a hangja már simogattott :

— Gyere, kis pajtás, majd leveszlek.

— Nem... nem ereszt a lábam, — motyogtam pityergőre görbült szájjal. Megijedtem, mert csakugyan úgy éreztem, mintha a lábam hozzánőtt volna a kőhöz.

— Mi a macska? Nem ereszt a lábad? — nevelt Holló s erősen magához rántott.

Az egyik lábam elszabadult, de abban a percben el is jaidítottam magamat, és pedig jó kiadósan.

— Jaj, jaj, jaj, ne bántson!

A mosolygó arc lehajolt a lábam fejéhez és — Berta kisasszonytól hallottam később — vérolmgyot-tan emelkedett föl.

— Szent Isten, ennek a kis gyerekek odafagyott a lába a kőhöz!

A másikat már óvatosan engesztelték föl, mert az még jobban összebarátkozott a márvánnyal. A vakarás kiderítette, hogy talpatlan csizmácskákban léptem a közszereplés terére s azért nem tudtam róla többet elmozdulni. Ami jeget, havat fölszedtem útközben, az álltomban először elolvadt a meleg talpam alatt, azután megfagyott és hozzátapasztott a kőhöz.

— Sebaj, kikerül a maga foltjából, — nyomogatta a lábam Sor doktor úr, ahogy ott feküdtem összeszorított szájjal a követünk ölében. Tudta a doktor úr, hogy a kenyérsütögető asszony fia vagyok, hiszen én vittem hozzájuk minden pénteken a kenyeret, azon melegen, ahogy a kemencéből kiszedtük és különben is ismerte a fajtámat, hiszen a szegények doktora volt a kis kopasz ember. Hanem azért azt mondta, hogy jó lenne elszalajtani Deskőért, a városi előfogatosért.

És így ültem életemben először úri hintón, amely csak lépésben haladhatott a bőrruhás kis-kúnok és berliner-kendős asszonyok sokadalmában, akik eltű-

nődtek a templom-téren, meg a világi dolgok változandóságán. Sokan még akkor is törülgették a szemüket a meghatottságtól és dicsérték a szép úri kitalálást, különösen a női nemen levők, egy-két öreg szüle azonban elégedetlenül reszkettette a fejét, hogy az urak már a templomból is panorámát csinálnak és *szavalatot* tartanak az oltár előtt.

— A mi kis fiunk volt az, sógorasszony, — próbálta mentegetni apám, anyám az urakat, ha ismerőst láttak egy-egy tanakodó csoportban. De aztán felhagytak a népek fölvilágosításával, meit a népek hol kinevették őket, hol zavartan hümmögtek, hogy mi érhetne Márton sógorokat ezen a szent napon? Majd éppen az Ő gyereket karolják fel az urak Krisztus urunknak áldott születésén. Nagyon fehéreképi volt a fiatal, aki papolt, a szaván is érzett, hogy mandulával etetik azt otthon, bizonyosan valami nagy nemből való úrfiú volt, ugyan úri kisasszony is lehetett, mert nagyon sergette-pergette magát.

En pedig nem éreztem semmit a királyi dicsőségből, amellyel bevonultam a Daru-ntcába, csak azt éreztem, hogy parázs sütögeti a lenyűzött talpaimat. És akkor támadt először világtalan kis agyamban az a gondolat, hogy van egy téli Isten is, aki más, mint az az Isten, aki a nyarat mosolyogja.

Ezt a testi kínban fogant ötletet aztán sohase vesztettem el többet az egymás sarkát taposó esz-

tendők nyüzsgésében, inkább valóságos mitológiai rendszerré fejlesztettem. Nem vétettem én ezzel se a teológiának, se a fizikának, hiszen fölértem én azt ésszel, hogy azért van tél, mert a földet úgy gördítette el az Úristen az ég szérújén, hogy a tengelye félre volt billenve. De a tudat alatt, ahogy az okosak mondják, mindig azt éreztem, hogy nem a jó Isten keze van ebben a dologban, mert ő csupa melegség és csupa világosság, aki nem engedi fázni a ruhátlanokat se és nem vakoskodtatja azokat se, akiknek nem porciózott ki gyertyát, amikor születtek. Valami jégkorszakbeli Isten mesterkedését éreztem a téiben, akit már rég elfelejtettek az emberek, aki nek minden mithoszokból kiveszett már a fogalma is, de aki ma is megvan még és valahol a póluson lappang. Ő volt az, aki a világ teremtésekor bille-gőre fricskázta a földet s aki egyszer megint előjön számkivetéséből, hogy átvegye az impériumot az örök csönd fölött a föld egyik sarkától a másikig s addig is elküldözgeti közénk követeit és szolgálait, zsoldosait és kémjeit, a jéghegyeket, a sziklákat repesztő fagyokat, a szelek farkascsortáit, a ködök kísérleteit, a zúzmarák halálcsipkéit és a havak apró, játékos töreit, amelyek puháknak és fehéreknek hazudják magukat, ó, hogy gyűlöltem mindig ezt a gonosz téli Istent, aki velem együtt nőtt és mindig rám talált! Töröttablakú filozopter-odum takarótlan vackán hányszor éreztem borzongató lehelletét! Pesti hajnalokon álmosan bukdácsolva a korrektori műhelybe, nyűtt kabátom alatt hányszor

hasogatta jégtűs korbácsaival fiatal bőrömet! S mikor már jól ment a sorom és ágyterítőkbe takaródzva hajnalig égettem a petróleumot, hányszor kellett gémberedett ujjaimat a lámpacilinderen melegíteni, mert sürgős volt a munka: az élet rövid és a lexikon hosszú és én le akartam írni az egész lexikont, mert semmi kilátásom se volt arra, hogy valaha megvehessem és még akkor ifjú számár voltam, aki azt hitte, hogy a lexikonokban lakik a bölcsesség. És még később is, amikor már megokosodtam, aminek látható jeléül bundát viseltem és hópipőben ropogtattam a havat, még akkor is mindig dühvel és keserőséggel gondoltam a téli Istenre és havas mezőkön, ahol nevető, boldog emberek suhanó szánkája csilingelt, mindig forralta a vérem a bosszú: menni, menni, menni a havak útján, míg el nem érem valahol a jégszfinkszet, s akkor megkapom a torkát és halálra olvasztom forró tenyereimmel a magam megfagyott kis lábáért, a fiatalkorom didergéseiert, minden élő testvéremért, aki fázik a téli éj alatt, rongyos emberért, kivert kutyáért, halott fa ágáról lefagyott madárért.

Mondtam én ezt magunk közt sokszor, de mindig mosolyogtak rajtam. Azt hitték, poétás póz. Pedig ez volt az egyetlen gyűlölet az életben, amit éreztem, de ezt nagyon igazán éreztem. Azt hiszem, mást nem is lehet így gyűlölni, csak a mi belőlünk születt.

Most már öreg ember vagyok és az unokámmal sétálok a télben. Nem haraggal gondolok a téli Istenre, csak megbékélt szomorúsággal, mint a halálra: ő is csak azért van, mert lenni kell neki. Menni, menni, menni most is szeretnék még a havak útján, de már csak azért, mert fáradt vagyok és szeretnék szépségben meghalni, elnyúlni fekete erdő szélén a szép fehér ágyban, ahol varjú-papok mondanák el fölöttem a circumdederuntot és a kospasz tölgyek fölött úgy ködlene a hold a téli Isten párájában, mint ezüst thuribulum a tömjénfüstben. Tavaszra aztán, ha megtalálnának ...

Már nem szolgálhatok velem, hogy mi lenne velem, ha megtalálnának tavaszra, mert a téli szentimentalizmusba belepityereg az unokám realizmusa.

— Apapám, gyejünk haza, mejt fázik az ojjom.

— Fáj?

— Nádon fáj, apapám.

A kérdés nem nagyon okos, de nem indokolatlan. Tegnap keserves sírással borult az ölembe a gyerek, mert le akarta vágni az apja orrát és a kőszívű apa nem egyezett bele. Most nagyszerű alkalom kínálkozott rá, hogy tanulságos értekezést tartsak a kis barbárnak a társadalmi kölcsönösségről és elmagyarázzam neki, hogy mindenkinek fáj a saját orra. De ahogy a szóban levő kis gomb-orra ráteszem a meleg tenyerem, érzem a gyerek könnyeit, az ujjaimon.

— A téli Isten, — rebben meg a szemem. És lehajolva a gyerekekhez, arcomat hozzászorítom az

ő kis arcához. Mintha a sötét oltár előtt térdelnék,
 ahol a pirosruhás Máriácska lakik. Csak imádkozni
 lehet már, nem gyűlölködni.

*

*Már megmutattad nagy hatalmadat,
 Az ember félve jár az ég alatt,
 Vagy elrejtőzik hajlékiba,
 Mint életit, ha félti a csiga.
 Szívébe halkul a vér üteme,
 A fehér csöndbe kábán néz bele,
 Nem lát az égi szemfedél megett —
 Uram, 'parancsold vissza a telet!*

*Nézd ezt a kis fát itt a park szegén.
 Tenéked ő mit véthetett szegény?
 Játszott a fénnel, pillét ringatott,
 Imádkozott tehozzád illatot.
 Elorozza ártatlan életét,
 Fagy-szolgád forgácsokra tépte s?ét,
 Sohase hajt már többet levelet —
 Uram, parancsold vissza a telet!*

*Hát e kóbor rokon, e kis madár,
 Kit itt felejtett zálogban a nyár,
 E kővé dermedt madár-halott,
 Egyedülvaló, mivel bánthatott?
 Világavesztett nyitott szemivel
 Szörnyű miértnek néz az égre fel,
 Amelyre nincsen soha felelet —
 Uram, parancsold vissza a telet!*

*S e gyermekarc, mely könnytől harmatos,
Most angyalodra nem hasonlatos:
Állát dagadtra marta a hideg,
Bimbónyi szája fájósán remeg
Es értetlen zokszóval hebegi,
Ki teszi ezt a rosszat most neki!
Ó, mennyivel szebb, amikor nevet —
Uram, parancsold vissza a telet!*

MÁRIÁCSKA A SAKALÓBAN

A Máriácska, mielőtt a sakalóba került volna, szép csipkés terítőn állt az éjjeli szekrényen. Úgy érezhette magát, mint az oltáron, mert gyertyával is udvaroltunk neki, kettővel, kis törpe tartókban és sokszor égtek a sápadt gyertyák piros hajnalokig a Szűz szobra előtt. Mert íróasztalom nem volt még akkoriban, a módját pedig, a közmondás szerint, mindennek meg kell adni, hát ott Írogattam a szekrényke jó hideg kövén, kis zsámolyon kuporogva a két asszony között. A földi asszony, az enyém, szundikáló cica módjára pihegett, rózsásan virágozván a fehér ágyban s aranyzuhatagos fejét ha megcirókáltam, szememet mindig félve és szégyenlősen sütöttem le az égi asszonynak a kígyót taposó márvány lábaihoz. Mert idegen volt még akkor tőlem a gonosz humor, amelynek a kígyó láttára az jut eszébe, hogy ha a jó Isten nem az almát veti tilalom alá a paradicsomban, hanem a kígyót, akkor Ádám, amennyire Évát ismerjük, a kígyót is megeszi. Liliomok nyíltak és Mária énekek muzsikáltak akkor huszonháromesztendős szívemben, mint Szent Eleknek a legenda aureá-ban és tudom, hogy a tengeren evezők csillaga senkire se mosolygott még oly szépen e világon, mint akkorában énrám, boldog Robinzonra, aki a kis nemenjtovább utca virágos szigetén (két szoba, középen a konyha) füttyörészve kopácsoltam fehér csónakot az ismeretlen fekete vizekre.

Kipp-kopp, kipp-kopp, bölcst is kopácsoltam aztán és az első pólyában a Máriácskának mutattam be először Pankát, mint ahogy Ő mutatta be fehér gerlice-áldozafát az Úrnak a jeruzsálemi templomban, az én kisdeák-koromban. (Most bemutatja-e még, nem tudom, mert divatja van az iskolás bibliának is és a tízparancsolat se egészen az már, mint aminek én tanultam.)

És valahányszor este, az ólomszérükről hazaszabadulva, a karomra kaptam a gyereket, mindig odaálltam vele a Máriácska elé, nem úgy nézván már rá, mint a jázmin-szagú tavaszi éjeken, inkább bizodalmas szeretettel, mint házi tűzhelye penátéseire a római. És meghittén nézett ránk vissza ő is és márvány-szája nevetésre lágyult, mikor a gyerek szírom-kacsói elkapkodták előle a bordó-rózsákat, amikkel eltakartam lábai alatt a kígyót.

És aztán jött az áll-a-baba-áll-időszak és jött az első lépés, a happá-pá-apa-korszak és jött a sűrű bugyi-váltások és sarokbatérdeltetések fejezete, amiről ma már csak a legszűkebb¹ családi körben merünk emlékezni. Akkor volt az, hogy szép fekete *hajúja* volt apunak és *sakaló*-nak hívtuk a szoba sarkát és *hli* volt a neve a vizecskének és *té* a tejecskének. És akkor volt az, hogy amikor apu egyszer váratlanul benyitott a szobába, Panka ült a *szőjeg*-en és két gömbölyű térde közé szorítván, igen szigorú szavakkal piccs-paccsolta a Máriácskát:

— Piccs-paccs, Májjácska, majjs a srkalóba, nem

ségyelled magad, hogy nem tuds a bugyikára, vigyázsni!

Megriadtam egy kicsit, de láttam, hogy az istenanya mosolyog.

És Máriácskának nagyon sokáig nem volt az után nyugta, táncolni is meg kellett neki tanulni és rántást kavarni is későbben és — ó, istenem, — kis porcellánbabákat szoptatni is. Lehet, hogy ez nagy bűn volt, de anyu minden este leimádkozta gyöngyház olvasóján és az apu az újságba is kiírta és vannak bűnök, amelyeket tapsikolva néznek még a legmordabb arkangyalok is. És én tudom, hogy Máriácska életének ezek voltak a legboldogabb esztendei és azután is mindig ezekről álmodott a sakalóban.

Mert egyszer aztán végkép odakerült. Lecsorbultak összekulcsolt kezei, az orrocska ja is letörött és a kígyó is elszabadult a lábai alól. (Ezt csak én tudom, aki sok álmatlan éjszakán hallottam csúszkálni a gonosz kísértőt fejem alatt és lábaim fölött.) Csonka volt már egészen az istenanya szobra, — de istenem, mennyi csonka szobrot őrizgetünk itt belül is, szívünk sarkaiban, szánalomból, megszokásból, félelemből, tudom is én, miből.

És jöttek a nagy, új babák, a könyvek, a kanyarók, a difteritiszek, hajak megfehéredése és szívek efeketedése, örömök ritka pillangói és gondok sűrű denevérei, háborúk tüzei és forradalmak pernyéi. Máriácska, állván porosan és elfeledetten a sakalóban, hallója és látója volt mindeneknek, de kimaradván

már életünk közösségéből, közönséges szobor némaságával fogta össze kicsorbult ajkait.

Ma éjszaka azonban megszólalt. A földi asszony, az enyém, jeges pólyái között gyötrődven párnái parázsán, ahogy az orvosságért nyúltam, az ijedt ember kapkodásával leütöttem az égi asszonyt a polcról. Mintha sikoltott volna, amikor az éjjeliszekrény kövéhez ütődött és darabokra tört, — mert íme húsz év múltán derült ki, hogy a Máriácska nem is márvány volt, hanem gipsz. Ahogy nézegetem a cserepeit, úgy érzem, mintha embert öltem volna és befelé folyó könnyekkel barkácsolom neki a fejfát.

A G Y E V I T Ö R V É N Y

Gyevit ne tessék keresni a térképen, mert a térképen csak Algyő található, egy maeskaugrásnyira Szegedhez. De hát a *mákja* mondhat, amit akar, a gyevi magyar mégis csak jobban tudja a faluja nevét, mint a mappa. A gyevi magyar itt árulja a sülttököt a kultúrpalota tövében, a két *Missent* lábánál, akiknek nagy örömük telhet ebben a déligyümölcsben, lévén az egyik Homeros, a másik Aristoteles. Kérdezem tőle, hova való, ezt feleli rá:

— Leginkább csak Gyevibe.

A régi világban szokásban volt a nagyeszű magyaroknál a Márton gyereket Mártának kereszteltetni, hogy a császár lánynak gondolja és ne öltöztesse angyalbőrbe. Valami ilyen huncutság lehetett abban is, hogy Algyő Gyevinek nevezte el magát. Gondolta, hogy így majd nem találják meg a mindenféle dézsma-szedők.

No, de ez a tudósok dolga, én csak annyit mondhatok, hogy Gyevi már akkor is Gyevi volt, mikor utoljára járt benne király. Az pedig igen régen volt, mert az utolsó király, aki benne járt, Mátyás király volt. („Az pedig még Kossuth atyánknál is régöbben volt, hallja”, — *így* mondja az én gyevi emberem, akinek valahogy olyan, mintha a negyvennyolctól ezer esztendő választana már el bennünket. Különben vagyunk ezzel *így* többen is.)

Elég az hozzá, hogy Mátyásra egyszer ráestellett

a szegedi határban, ahol nyulászni járt, amihez akkor még nem kellett az Eselovics-Palacsivinyi őrgróf engedélye. (Mert így könnyebb kimondani a Pallavicini nevét, mint ahogy az urak mondják.) Valahogy eltévelyedett a kíséretétől, nem volt vele senki az ispánján kívül, aki alatt a nádor értendő, azt ijesztgette tréfás szóval:

— Na, cselédem, hová bújjunk éjszakára, hogy el ne kapjon a réztollú bagó?

— Itt van Gyevi egy miatyánknyira — emelte meg a süvegét az ispán, — ott meghálhatunk, reggel aztán majd megkereshetjük a többieket.

— Okos embernek adsz kenyeret, ispán — biccentett rá Mátyás a tanácsra.

— Csak adnék, királyom, ha volna — mutatta mosolyogva az ispán az üres tarisznyát.

— No, annál szaporábban mehetünk, legalább nem viszünk terhet — nevetett a király.

Mentek is szaporán, gyertyagyújtáskor be is értek Gyícvibe. Tücsükmuzsikás nyári este volt, bujkáló holdvilág úszkált az égen, ráérő emberek beszélgettek a leveles kapukban. A fejedelem délceg alakján mindjárt megakadt az asszonyok szeme, mondták is főnhangon:

— Ott is nagy eső járt, ahol ez termett. Hét határban nincs ilyen szép szál legény.

— Hallod-e, ispán? — húzta ki magát büszkén a király.

Az ispán még meg se kukkanhatott, mikor valaki nagyalázatosan megszólalt :

— Kivéve a gyevi bírót.

Szép fehérhajú öregember volt, aki mondta, még a sapkáját is megemelte hozzá.

Összenézett a király, meg az ispán, de csak elnevettek magukat. Ballagtak tovább, be a falu közepére, ahol nyitott ajtójú ház ajtófélfáján forgácscégért lobogtatott a szél. Ott is ácsingózott egy-két ember, odafordult hozzájuk a király:

— Csárda-e ez, atyafiak?

— Az ez.

— Van-e benne fehér cipó?

— A váci püspök se eszik olyant.

— Kivéve a gyevi bírót — mondták ketten is egyszerre.

— Hát piros bor?

— A török császár se iszik olyant.

— Kivéve a gyevi bírót — kapkodták le a népek a fejrevalójukat.

Az ispán meg akarta kérdezni, mért kell mindenből kivenni a gyevi bírót, de Mátyás húzta befelé:

— Gyere, gyere, mert éhes vagyok, mint a farkas.

Hát elverték az éhüket hamar, rántottát ettek kakastejes kenyérrrel, ittak rá piros bort is, meg is köszönték a vacsorát a csárdásnak illendően.

— Ilyen jóízűt se ettek ma Budavárában — ütött a vállára a király barátságosan.

— Vájlék egészségére, vitéz uram, — dörzsölgette össze a kezét a gazda, de neki is mindjárt eszébe jutott hozzátenni, hogy „kivéve a gyevi bírót.”

— Én bizony nem veszem ki a gyevi bírót se, — nevette el magát a király.

— Hej, dehogy nem, vitéz uram, dehogy nem! — kiáltott ijedten a csárdás s kézzel-lábbal, szemmel-orrall egyre integetett a sarok felé. A király azonban most már bosszúsán vont vállat:

— Ejnye, de fura falu ez a Gyevi, vigye el a markoláb!

— Kivéve a gyevi bírót — kottyant bele a gazda, de olyan sebesen ám, hogy a királynak megint csak nevetésre szaladt a szája.

— De bizony azt vigye el legelőbb!

— Már pedig azt nem viszi! — csikorgott ki valaki a sarokból, mint a kenetlen kerék. S nyomban ki is gurult a szoba közepére egy kis dudaformájú ember, akinek szép nagy szélfogó füle volt, mint a szentesi korsónak s azt annál sebesebben mozgatta, minél jobban elfutotta a méreg. — Gyeviben az a törvény, hogy a bírót mindenből ki kell venni.

— Ejnye, kutya, meg a mája! — csodálkozott el a király.

— Hát aztán ki hozta ezt a gyevi törvényt?

— A gyevi bíró! — lengette a füleit a dudaember.

— No, szeretném azt a jeles bírót látni — kacagott a király.

— Hát csak nézzen meg kend — szuszogott a dudaember, — én vagyok a gyevi bíró.

— Hát akkor kendet vigye el a markoláb — mutatott rá a király, — ezt meg Mátyás deák mondja kendnek.

Az lett ebből, hogy a gyevi bíró mindjárt előrikantotta a kisbírókat és hűvösre tetette a két deákot.

— Ki nem ereszted őket addig, míg meg nem tanulják a gyevi törvényt!

Ment is a két deák engedelmesen, de kisvártatva lelkendezve futott vissza a kisbíró, fúvogatva az öszszeszorított markát, mint az égett sebet.

— Hát te tán paraszt szorongatsz a markodban, hé? — meresztett nagy szemet a bíró.

— Jobban süt ez még annál is, nyitotta ki a markát a kisbíró. — Ezt küldik a csárdásgazdának a garabonciások.

Vadonat új aranyforint volt, Szent László képe az egyik felén, gyűrűs holló a másikon, addig csak halomásból tudtak ilyenről Gyeviben.

Meg is szeppent a bíró egy kicsit, hogy mégse lehetnek ezek a deákok valami csiribiri emberek. Hazamenet a faluháza felé került, bekukucsált a kulcslyukon a két deákra, de nem csináltak azok semmi különöset. Papirost szedtek elő a tarisznyából, arra írkáltak-firkáltak; a nagyobb mondta, a kisebb írta.

— Mégis csak deákfélék lesznek, — nyugodott meg a bíró. — Majd számon veszem reggel, mire pazarolták a mécesest.

Kürriadásra, lódobogásra ébredt reggel. Cifra ruhás urak sűrögtek-forogtak a háza előtt, középen a két deák. Fogja az ákom-bákomos papírt a kisebb, adja neki a parancsot a nagyobb.

— Olvasd, ispán, olvasd!

— Gyevi derék népét szívébe fogadja a király őfelsége! — olvassa a kisebb deák.

— Kivéve a gyevi bírót! — mondja a nagyobb.

— Nincs köztük tökkel ütött fejű ember.

— Kivéve a gyevi bírót!

— Azért elrendeli a király, hogy Gyeviben többet senki porciót ne fizessen!

— Kivéve a gyevi bírót!

— Minden gyevi ember pünkösd napján az ő vendége legyen!

— Kivéve a gyevi bírót!

— Ezüsttálból aranykanállal egyen.

— Kivéve a gyevi bírót!

— Tíz aranyat útravalót kapjon! — hajtogatta össze az ispán az írást.

— Kivéve a gyevi bírót! — mondta rá a király s odafordult nevetve a duda-emberhez. — No, gyevi bíró, úgy-e, hogy jól megtanultam a gyevi törvényt?

Azzal megsarkantyúzta a lovat s egyszerre porba veszett a kíséretével. (A por nem is változott azóta se.) A gyevi bíró pedig nyekkent egyet, mint a megszórt duda, betakarta magát a fülével s világeletemben ki nem bújt többet alóla.

*

Ezt pedig annak a bizonyosságára írtam meg, hogy a tekintélytiszteletet nem most találták ám ki Magyarországon.

TR I Á S Z É S T Á R S A I

Az Ovidius Metamorfozisaiban — majd azt írtam: Dekameronjában — szép hexameterbe van szedve az Akiaeon harmincyolc kutyája közül vagy húsznak a neve. Van azok közt *Nyomozó* (lehnobates), *Feketelábú* (Melampus), *Csikóölő* (Nebrophonos), *Csordás* (Poenienes), *Bojtos* (Lachne), *Szárnyas* (Ptereles), még farkaskutya is van, a *Lyciste*. Ha nagyon megszorítanának, még tán el is tudnám mondani a verset, hanem harmincyolc magyar kutyanévet még az akadémiai nagy-díjért se tudnék összehexameterezni.

Tudnillik a legtöbb magyar kutyanév folyóvíznek a neve, mert az ősi hit szerint, amelyik kutyának folyóvíz neve van, az nem kap víziszonyt, ahogy a finomnyelvű hivatalosság nevezi a veszettséget. Már most aztán nem tudom, nem ütközik-e az a trianoni békébe, hogy a szegedi juhász ezután is Sajónak és Drávának nevezze a puliját.

Ez jutott eszembe a minap, mikor egy túlatiszai nagy uradalomban loptam a napot és hallottam, hogy az öregbéres Triásznak tiszteli az udvaron cselengő kuvaszt, bűjtatván beléje az ördögöt valamely csinyjéért, amit a süldőnyulakkal szemben követett el.

— Ejnye, de furcsa neve van a kutyájuknak, János, — mondom az embernek.

Azt mondja rá János, hogy van ennél furcsább is.

— No?

— A másikat mög, — azt mondja — Burkus-
aak hívják.

Ebből egyrészt azt állapítottam meg, hogy az ifjabb öregbéres-nemzedék nem volt ott a königgréci nagy szaladáson, mert akkor nem találná a *burkus* szót olyan különösen cifrának, másrészt pedig mégis csak nyomra találtam. A Burkus név eszembe juttatta Bismarckot, őróla pedig mingyárt ráemlékeztem a híres kutyájára, a Tyrasra. Nagy emberek dicsőségében a kutyájuk is osztozik, itt valamikor olyan uraság lakhatott, aki nagy híve volt a hármasszövetségnek. Bismarck iránt való tiszteletből ő is Tyrasnak nevezte a vadászevét, ebből lett aztán plebejus körökben Triász. És így találkozik az ember itt, az isten háta mögött, a hármasszövetséggel, még akkor is, mikor már egyéb sem marad belőle, mint *egy* kutya-név.

Persze, az öregbéres sokkal okosabb ember, sem-
hogyan történetfilozófiai elmélkedésekbe bocsátkozhat-
tam volna vele, hanem a tisztartóval tettem kísérle-
tet ebéd alatt.

— Ejnye, jó, hogy eszembe juttatod, — kapott a szón a gazdám s mindjárt kihujjantott az udvarra, hogy egy kanászgyerek hívja be a gulyától a számadót.

Ebéd végire be is ért a gulyás.

— Hallod-e, András — kérdezi tőle a tisztartó,
— hány kutyátok van most¹?

— Gulyánál, nyájnál, majorokban lóhet össze-
vissza vagy tizenkettő.

— Haszonravalók-e ?

A gulyás csak a szemivel kérdezte, mi a menta leli a tisztartó urat, hogy már ilyenekbe is beleártja magát, de azért felelt tisztességtudással:

— Hát lehetőségek. Csak megvannak, mint afféle ebállatok. Kicsit ugatnak, nagyot harapnak.

— No jó, majd a napokban kimustráljuk őket.

András olyan hitetlenkedő mosollyal fogadta a létszámapasztási tervet, mintha valami entente-komiszáros volna.

— Ki vannak már ezek mustrálva, tekintetes úr! Aki hitványos van köztük, kimarja azt a többi maga közül. Az ilyen aztán addig ténferög, még be nem talál a faluba. Aszongyák, a Halhúr zsidó úgy kereskedik velük, akár a csirkével, még tán külországba is szállítsa őket. De nem hiszöm én azt, hogy vóna olyan bolond embőr, aki kutyáért pénzt adna.

De erre már a tisztartó is elmosolyodott.

— No hát akkor csak jól megnézzen kend, András, mert én is olyan vagyok. Tilost olvasom az újságban, hogy valami kitűnő fajkutyákat árulnak Bécsbe. Kezességet vállal értük a német, hogy a farkast is leszedik a lábáról. Igaz, hogy kereken száz pengőt kér darabjáért, de azért hozatunk próbára hármat.

— No-no, — rántott a vállán András. Errefelé úgy mondják ezt, hogy panyókára rángatta a vállát, jelenteni pedig ez annyit jelent, hogy András, amint visszaért a gulyához, nagyon elkeseredve rúgott bele a Gurujj kutyába, meg a Lapujj kutyába, amikor bizodalmasan ráugráltak.

— Csiba te, a rossz nyavalya törje ki a gazdákat! Nektök mán kitelt az esztendőtok, möhettök ürgézni, gyünnek a bécsi kutyák!

Nem vagyok tudója, milyen szisztéma szerint adnak egymásnak vészjeleket a pusztai kutyák, de az bizonyos, hogy mire beesteledett, akkorára a Triász is, meg a Burkus is olyan hangulatban voltak, mintha már kikézbcsítették volna nekik a B-listás végzést. Leresztett farkkal, lesunyt fejjel oldalogtak előrehátra, éjszaka pedig olyan keservesen vonyítottak, minthacsak a Jack London alaszakai könyveiből tanulták volna.

A magam részéről örültem az ebek mélabújának, mert ettől fogva szabadon csavaroghattam a pusztán, nem kérték tőlem a passzust a *Nyomozók* és *Csordások*, akármerre jártam. Hanem a gulyások, kanászok, béreses, csőszök nem tudtak belegyőződni a dologba. Konyhán, kútnál, istállóban, ha összejöttek, mind csak azon folyt a diéta, hogy lesz, mint lesz most már, ha a milliomos kutyák megjönnek.

— Úgy lössz, — mondta a gulyás az öreg béresnek, — hogy a nyáron neköd köll őket az öledbe hordanod.

— Már mér'?

— Már azér', hogy a királydinnye bele ne mőnjön abba a kényős talpukba,

— Hát a kórság! — káromkodta el magát a béres. — Hanem kend majd nyargalászhat, ha a krumplis-tarhonyában mögégeti szájukat a paprika, oszt kínjukban szétugatják a gulyát.

— Nem félök én attul, — legyintett a vén gatyás. — Nagy böcsben tartják azokat az úri dögöket, majd meglássátok, kegy bográcsbul kávéznak.

Erre meg a béres mondta, hogy „nono” és azt is hozzátette, hogy ehetnek ám azok a bécsi kutyák olyant is, amitől másnapra fölfordulnak.

— Ótott meszetöt köll a moslékjukba keverni, arra nagyot isznak, oszt úgy megdagad bennük, hogy szétfeszéjti őket, — adta a tanácsot egy nagyra menendő bojtárgyerek.

— Nem fogod be szád, te girhes? — förmedt rá a számadó gulyás, de a szeme összevillant az öreg béresével.

Én a sövény mögül néztem őket, ahol az uradalom sánta hollója mutogatta a böleseséget. (Csakugyan bölcs madár, mindig azt hajtja, hogy „urak a papok.”) Láttam, hogy itt többszörös ebhalál lesz, de hát mi közöm hozzá”) Lehet, hogy én is csak úgy tennék az ő helyükben. Mégse hagyhatja azt az ember, hogy mindenféle jött-ment ebbel csúffá tegyék a tulajdon maga kutyáját.

Az üggy különben elég gyorsan elintéződött. A tiszttartó utasítást küldött a maga diplomáciai megbízottjának Bécsbe s ép eljövetelem előtt való nap lovasposta hozta a hírt a faluból, hogy megjöttek az úri kutyák, lehet értük menni szekérral. Akkora ólban hozta őket a vasút, hogy beillene faluházának.

Estefelé járt az idő, mikor a szekér kikerkezett a pusztára. Ott várta a majomdvaron a puszta minden épkézláb embere. Triász és társai is mind ott

szüköllek a kút körül. Ereztek, hogy nagy baj lehet, mert ekkora embersokadalmat itt csak temetesen szoktak látni.

A ketrecajtót maga a tisztartó nyitotta ki:

—No, nézzük azokat a híres bécsi kutyákat!

A híresek azonban nem igen igyekeztek kifelé. Haragos morgás hallatszott ki a ketrecből, mintha mindenik a másikat akarná előereszteni. Persze Bécsben még a kutyák is mind udvariasságra vannak nevelve.

— Bújjatok már ki no, fene belétek! — rúgta meg a tisztartó a ketrecet.

Erre aztán csakugyan ki is ugrott a ketrecből — egy kuvasz. Aztán a második kuvasz, aztán a harmadik kuvasz. De nem olyan akárhovávaló kuvasz ám, hanem csupa idevaló Triász-féle kuvasz. Éppen olyan lomposak, bozontos farkúak, még a nyelvükön is értettek az itthonvalóknak. Az volt az első kérdésük:

— Eh-eh-ehhehe, szokott-e még finánc erre járni?

— Ahhá-ahhá-ahhá, több, mint ezelőtt!

Andrások nem szóltak semmit, mert tudják, hogy nem való az urakat szemtől-szembe kinevetni, — csak lejjebb tolták a szemükbe a sapkát. Hanem a tisztartó egy kicsit kelletlenül nevette el magát.

— A kutyateremtésit neki. Bizonyosan a Halbür kuvaszaiból valók. Látod, így kell a magyar embernek még azt is a külföldtől megtanulni, hogy mennyit ér a kutyája.

Most meg én mondtam, hogy „nono”. Nemcsak a kutyáival van így a magyar ember.

A H O N T I I G R I C E K

Jókai megírta annakidején, hogy hogy terem a magyar nóta, ki erdők sűrűjében, ki csordakútnál, hol kutyatejes parlagon, hol csárda asztalánál. Én megmegírom, ami megvan még a magyar nótából, hogyan lesz abból tudomány és múzeumok kincse. Mert most már igen csak az lesz belőle, hála azoknak a jótét lelkeknek, akik számot vetnek a jövővel is. Mít lehet tudni, mikor danoljuk el az ezeresztendő országunkat egészen, hát legalább a fonográf-lemezen maradjon meg a nyoma annak, hogy szépen danoltunk. S nehogy száz esztendő múlva valami zene-mandarinnak majd az a gyanúja támadjon, hogy ezeket a fölvételeket is hamisítottuk, külön kávéházi tandalórákon, hát föl jegyzek róluk egy hiteles történetet.

(Csak előbb még a tandalóráról mondok valamit, hogy félreértés ne legyen ebből is. A *Tandalóra* nem valami kaukázusi királylány volt, hanem remekbe készült magyar szó. Az én kisdíák koromban így hívták a tantervben azt az órát, amelyiken dalra tanítottak bennünket. Természetesen magyar népdalra, még természetesebben csak olyanra, amitől az erkölcs nemesedik. Mivel azonban a dalköltők a régi világban is csak olyan istentelen emberek voltak, mint most s mikor az ihlet kerülgette őket, nem gondoltak az erkölcsnemesítésre, a népdalokat át kellett költeni tandalokká. Én például csupa ilyen megnesmesített tandalt tanultam annakidején s ennek kö-

szönlietem, hogy öreg koromra se jutok zavarba, ha vidám társaságban meg kell vallanom, mi az én nótám. Ez az ni:

*Lyuk-lyuk-lyuk-lyuk-lyukas a kis táskám közepe.
Kiesett a tankönyvem belőle,
Elvesztettem, könyvem, az olvasót,
Nem az a tanítom, aki vót.*

Ez szép is volt, magyar is volt s az ártatlan lelkeket se rongálta meg. Belőlem éppen azért lett ilyen erkölcsös ember, mert ilyen daldarabokon növekedtem a tandalórákon. Kár, hogy kimentek a divatból, — meg is látszik az ifjabb nemzedéken.)

*

1010-ben az ipolysági vármegyeházán egy pesti úr állított be az alispánhoz, Marék Károlyhoz. Szép piros-pozsgás képe volt az úri embernek, a termete is tagbaszakadt, valóságos vidéki földesurat mutatott, azért is igen meglepődött az alispán, mikor a nevét és a mesterségét meghallotta.

— Györffy István vagyok, a Néprajzi Múzeum őre, gyűjtő úton járok Hontban.

— Úgy? — mosolyodott el az alispán. — No, igen örülök. Talált-e már sok kanásztülköt doktor uram? Mert azokat nem ártana, ha mind összeszedné és elvinné Pestre. Vagy legalább azt az egyet, amellyel engem fölkurjongatnak minden hajnalban, mikor legjobb ízűt alszom.

A tudós igen kapott a szón, mert éppen kanászok irányában kopogtatott be a vármegye urához. Nem elég a kanászhangszert berakni a múzeumi üvegszekrénybe, a belőle kizengő dallamot is meg kellene valahogy fogni és skatulyába rakni. A módja is megvolna annak, csak éppen, hogy a kanász nem akar kötélnék állni. Nemcsak hogy nem produkálja a tudományát, ha kéri rá, hanem akkor is abbahagyja, ha rajtakapják, mikor a maga gyönyörűségére tutul. Hát ha vármegye itt segíteni tudna, nagy hálaára kötelezné a tudományt.

A néprajzi tudósnak szerencséje volt. A honti alispánban olyan emberre talált, aki mindjárt elérte, miről van szó. Se ki nem nevette a tudóst, se azt nem mondta neki, hogy majd jövő ilyenkorra tessék jönni, mert most nem érünk rá, hanem nagyon is komolyan vette a dolgot. Kiadta az ordrét a lovas hajdúknak, hogy szaladják be tüstént a szobi, meg a háti járást s aki kanászt találnak, azt erre, meg erre a napra állítsák elő. De mind hozza magával a muzsikát is, kürtöt, dudát, furulyát, ki minék a, mestere.

Amikor Győrffy látta, hogy itt nagy dolog van készülöben, ő is segítségért szalajtott haza egy sürgönyt. S mire ötven kanász fölgyülekezett az ipoly-sági megyeház előtt, akkorra Pestről megérkezett a segítségül hitt másik garabonciás is. Az pedig nem más, mint — Bartók Béla. Megborzadt a boldogságtól, ahogy a szűrös igricek hadát meglátta. Pántlikás kalapú bámész sihederek, tölgyfából faragott délceg legények, bocskoros, komor nézésű öreg magyarok,

akiknek úgy csavarodik a bajusza, mint a kos szarva. Hontmegye zeg-zúgaiból előparancsolt maradványa a Vatha népének. Ha fokra kaphatnának, lenne itt mindjárt olyan ördögi „huj-huj”, hogy a föld alatt is elszörnyednének bele a néhai premontreiek. (Az Árpádok idejében ők voltak a sági földesurak.) Úgy látszik a verekedésre nem is igen kellene őket biztatni. De ki fogja ezt a pogány népet megmuzsikálni, meg megdanoltatni ?

— Bizzák azt csak énám az urak — pödörgette a bajuszát az alispán. — Lesz itt annyi nóta, hogy nem győzik kottával, lemezzel.

Azzal odalépett a Vatha népéhez.

— Melyiktek az a Guga Péter? Álljon elő!

A had közepéből előtaszigáltak egy keménykötésű legényt. Kelletlenül odakeszegelt az alispán elé.

— Ne félj, fiam, nem élek én kanászhússal. Nézd, levelet kaptam Bécsből király öfelségétől, azt kérdi, te vagy-e az a híres százdi kanász?

— Eén vaónék — vont vállat a legény.

— Azt is kérdezteti, volna-e kedved fölmenni hozzá Bécsbe, mert szeretne megösmerkedni veled.

A fiú természetesen azt felelte, hogy menjen Bécsbe a hólyagos himlő, az alispánt azonban ez se hozta ki a sodrából. Szép nyugodtan magyarázott tovább.

— Mert tudod, fiam, az a baja király öfelségének, hogy mindig elalussza a reggeli kirukkolást. Nincs, aki idejében fölébressze szegényt, hát ahogy a te hí-

redet hallotta, mindjárt azt mondta, hogy no, fogadom, az a százdi kanász föl tudna engem túlkölni.

— Én föl, — csillant föl a legénynek a szeme s előkapva a szűr alól a kürtjét, olyan ébresztőt cifrázott ki rajta, hogy nyilván Guge úr is fölkapta rá a fejét valahol Hadúr lábánál a fűvellő égi mezőkön. (Guge úr is honti földesúr volt, árpádkori oklevelekből ismerjük. Lehet, hogy az ősapja volt Guga Péter kanásznak.)

— Hát érted a mesterséged, fiam, — veregette meg az alispán a legény vállát — én rád is voksolnék szívesen, de nem tudom, ezek az urak mit szólnak hozzá. Ezek a király öfelsége *pedinterjei*.

A pedinterek azt szolták, hogy ők csak akkor tudnak igazságot tenni, ha mindenki megmutatja, mit tud. Király öfelségét nemcsak ébreszteni kell, hanem vidítani is, mert bizony sokat erőt vesz rajta a szomorúság, mióta Kossuth Lajos meghalt. Hanem azért a dudaszótól még tánkra is szokott kerekedni, este pedig csak furulyaszó mellett tud elaludni. Azaz hogy most sehogy se tud az istenadta, mert csupa német kanászai vannak, azok pedig nem tudnak semmit. Még a dudát csak elmekegetik valahogy, de se a túlköt, se a furulyát nem győzik szusszal. Ezért aztán király öfelségének most minden bizodalma a honti kanászokban van.

Ennél egyéb aztán nem is kellett a Vatha népének. Előálltak szép sorjába és tülökkel, furulyával, dudával rendeztek olyan dalnokversenyt, hogy olyant Wagner Richard álmában se pipált. (A dudaver-

seny volt a legszebb, mert azt nemcsak fújták, hanem járták is. Úgy csinálja azt minden rendes dudás.) És a megyeház-tér megtelt olyan különös ősi dallamokkal, amikre tán még Dúl király lányai lejtettek táncot, mikor a maeotisi réteken tündérséget tanultak. Ezer esztendő után kanásznóta lett belőlük, mint ahogy disznópásztor lett Guge úr sarjadékából.

Az igricek versenyét természetesen végignézte az egész város, déli harangszóig. Akkor a publikum elszéledt s a pedinterek észrevették, hogy a kanászokban is kezd elcsöndesedni a virtus. Nem is csoda, hiszen nagy részük még hajnalban útnak indult hazulról s megunja az ember a dicsőséget is, ha éhkoppot kell mellette nyelni. A két tudós javasolta is az alispánnak, hogy meg kellene söröztetni a művészeket, mielőtt a dalverseny megkezdődne, de az azt mondta, hogy arról szó se lehet.

— Ezt a társaságot az Isten se szedi így össze többet, ha egyszer elszéled. Danoltassák meg az urak őket, még együtt vannak.

Nagyobb biztonság okáért betereltette az egész hadat a vármegyeház udvarára, bezáratta a kaput és megkérdezte tőlük, hogy tudják-e a *Simon nótájá*-t.

Hát hogyan tudták volna. Az a legismertebb kanász-nóta. Mindjárt el is fújta egy öreg szittyva.

*Elment Simon disznót lopni,
Nem jó helyre talált mennyi.
Ottan várta egy pár fegyver:
Így jár, kit az Isten megver.*

*Nincs Simonnak siratója,
Nincs is annak pártfogója:
Cifra szűre koporsója,
Bikkfalevél takarója.*

Hát van-e még több ilyen szép kanásznóta? Bizony van ennél még szebb, csak tessék idehallgatni a pedinter uraknak.

Délután öt óraker még mindig ontották a sohse hallott nótákat. Hanem akkor Guga Péter félreintette Gyórfy Istvánt:

— Ha Istent ismer az úr, csak tíz percre eresztessen ki. Csak egy korty italra. Az egy óráig való életemre mondom, tíz perc múlva megint itt leszek.

— Hja, cantores amant liquores, — esett meg a tudós szíve a legényen és kisuttyantotta a kapun, hogy a többi észre ne vegye. Hiszen abból nem is lett volna baj, hogy elment, az volt a baj, hogy állta a szavát és tíz perc múlva visszatért. Rugdosta a kaput, hogy csak úgy rengett bele a megyeháza és ordított veszettül:

— Erisszenek be, mert én vagyok a király kanásza.

Úgy be volt állítva, hogy alig tudott a lábán állni.

Pedig igazán nem ivott többet egy kortynál, de azt sörös hordóból itta.

Az egy részeg ember aztán megvadította az egész társaságot. A két tudós ugyan reggelig eltanulmányozta volna őket étlen-szomjan, de most már nem volt hatalom, amely visszatarthatta volna Vatha népet. Megindult az egész had, végigkáromkodták a

nagy utcát, a város szélén, találtak egy kocsmát, abban éppen cselédből volt, arról a férfinépet kiverték, csak a cigányt fogták vissza és megkezdődött a mulatozás úgy szentgalleneni módon.

A toronyba ugyan nem másztak föl a honti pogányok, hanem csináltak annál bolondabbat. Hajnal felé elfogyott a dohányuk, akkorára Guga Péter kijózanodott annyira, hogy el lehetett küldeni, kerítsen valahol egy koránkelő trafikost. A király kanásza aztán addig bolyongott az alvó városban, míg a hajnal szökülésében meglátta egy házon a magyar címert, amivel a dohányárulók szokták díszíteni a boltjukat. Ott elkezdte döngetni az ajtót ököllel, aztán folytatta lábbal s mikor az se használt, akkor elővette a fokost is, közben pedig elimádkozta a minden-szentek litánia ját kanászos stilizálásban. Azonban az ilyen keltegetésre a legudvariasabb trafikos is keresztet vet s a fülére húzza a dunnát és igyekszik nagyot álmodni.

Utoljára aztán igazán megharagudott a legény és megfenyegette az öklével a házat:

— No, megállj, kutya, majd teszek én a bajodról mindjárt.

Azzal kiment a szérűskertbe, fõlszedett egy nyaláb szalmát, abból csóvát sodort, azt bedugta a tetõ alá és meggyújtotta:

— No, kutya, tudd meg, kivel volt dolgod!

Piac kezdetére aztán szépen le is égett az ipoly-sági m. kir. posta. Tudniillik annak a magyar címerét nézte a király kanásza trafik-siltnek.

MÓRA HALÁLA A KISFALUDY TÁRSASÁG ÜNNEPI KÖZGYŰLÉSÉN

Kéky Lajos titkár parentálta el Móra Ferencet.

... Távozásával költészetünk egy kedves hanggal fogyatkozott meg, amely magyar volt, tiszta, őszinte, becsületes volt, akár gyermekeknek mesélt, akár felnőtteket gyönyörködtetett. Megválasztása társaságunkba sokoldalú írói, tudományos és társadalmi tevékenységet jutalmazott. Ő elnémult, de azért emlékezetünkben megőrizük emberi szeretetreméltóságát, kedvesen zamatos magyarságát s melegszívű, mély«-séges teljesen egyéni humorát.

*

A SZEGEDI EGYETEM RÉSZVÉTE MÓRA ÖZVEGYÉHEZ

Mélyen tisztelt Nagyságos Asszonyom!

A Ferenc József Tudományegyetem tanácsa és egész tanári kara mély részvétét fejezem ki áldott emlékü ura elhunytá alkalmából. A nagy ember váratlan elköltözése nemcsak a várost és az egész nemzetet sújtotta mélyen, hanem egyetemünket is, amelynek díszdoktora és azoknak körében is egyik kimagasló büszkesége volt. Mélységes fájdalommal tölti el egyetemünket a felmérhetetlen veszteség és együtt siratja Móra Ferencet azokkal a megszámlálhatatlan sokakkal, akik az ő írásait olvassák és így lelkének szépségeit ismerték és tudását bámulták.

Egyetemünk kegyelettel fogja megőrizni emlékét.

Dr. Székely Tibor

a Ferenc József Tudományegyetem ezidei rektora

*

A SAJTÓ MEGEMLÉKEZÉSE MÓRA FERENC RŐL HALÁLAKOR

AZ EST, 1934 febr. 9.

Múlt századokat kutatott, emlékezni fognak rá
jövő századok...

*

BUDAPESTI HÍRLAP, 1934 február 9.

Mindenkit szeretett, mindenki szerette, a kubikusai épúgy, mint felsőbbbbséges barátai, városa épúgy, mint az egész ország, csizmás magyarjai épúgy, mint az egész magyarság.

Móra Ferenc nincs többé. De az ének tovább hangzik a magyar búzamezőkről.

(Bibó Lajos)

BUDAPESTI HÍRLAP, 1934 február 9.

... osztozik Szeged gyászában az egész ország magyarsága, a trianoni határokon innen és túl, minden magyar város és minden magyar falu, ahol csak megjettette a szíveket Móra Ferenc írásainak a mezők friss illatát lehelő tiszta lírája, csillogó humora, bölcs magyar derűje.

ESTI KURÍR, 1934 febr. 9.

Halálával nemcsak egy kiváló művész, nemcsak egy nagyműveltségű és fáradhatatlan agilitású tudós, hanem egy markáns, nemes, behízelgően jószágos és finom emberi alak tűnt el az életből.

ESTI KURÍR, 1934 febr. 9.

... magyar szívvel, magyar lélekkel, magyaroknak magyarul írt.

FRISS ÚJSÁG, 1934 febr. 9.

... Móra a kisemberek írója mindig és a kisemberek barátja maradt akkor is, mikor hírnévben és dicsőségben már nagyon magasra szárnyalt az irodalom és tudomány egén.

FÜGGETLENSÉG, 1934 febr. 9.

Díszes rokonsága volt: az Arany Jánosok, Tompa Mihályok, Petőfi Sándorok, Gárdonyi Gézák, Tömörkény Istvánok nemzetségével állott a legközelebbi atyafiságban.

#

KIS ÚJSÁG, 1934 febr. 9.

A magyar földhöz visszatért egyik leghűbb és legnemesebb fia: Móra Ferenc, a nagy író és költő...

... az út, amelyet Móra Ferenc megtett a halhatatlanságig, példája annak a nagy és hatalmas, diadalmas és örök kincsnek, mely a magyar nép lelkében tündöklöklik.

MAGYAR HÍRLAP, 1934 febr. 11.

Úgy nézték, úgy hallgatták, mint valamely arany-szájú csodát és szelleme varázsvesszejének érintésére mindenki, még aszályosan száraz lelkek is érezték

MAGYAR HÍRLAP, 1934 febr. 11.

Móra Ferenc

*És minél messzebb száll az óriás:
Alakja mindig nő, mint látomás,
A fényt magából egyre jobban szórja
Magaötvözött aranykoporsója,
Dalt küld elé szeráfok nyirettyű je,
Az aranyszőrű bárány csöngettyűje,
A zsolozsmás könyv: a Georgikon ...
És — megnyílik az égi Pantheon!*

(Székely-Nuszbek Sándor)

MAGYARORSZÁG, 1934 febr. 9.

Gyöngyöket szólott és csiszolt drágaköveket hullatott.

Elment és vele eltűnt a magyar irodalomból egy eredeti, sajátlagos, meghatóan őszinte s megilletően ragyogó magyar szín.

(Móricz Zs.)

MAGYARSÁG, 1934 febr. 9.

Akik olvasták egyik világhíres művét, az *Ének a búzamezőkről* című regényt, azok sohase fogják elfelejteni azt a megkapóan mély emberi szeretetet, amellyel Móra Ferenc megírta a búzamezők örök szerelmesének, a szegény magyar parasztnak, orosz fogságba vetődött magyar embernek nagy vágyakozását és becsületes, tiszta jellemét hazája, családja,

NEMZETI ÚJSÁG, 1934 febr. 9.

... örök álmra hunyta szemet egy nagy álmodó, aki színes magyar mesék szívérványával tudta széppé, vonzóvá varázsolni az élet szürkeségét.

NÉPSZAVA, 1934 febr. 9.

Kezéből kihullott a toll, amellyel beírta magát nemcsak az irodalomtörténetbe, hanem az olvasók szívébe is.

Megszűnt dobogni egy jóságos szív, amely együtt érzett a szenvedőkkel és az üldözöttekkel, megszűnt dobogni egy emberi szív, egy nagy író szíve. Móra Ferenc meghalt.

Csaknem egyetlen a mai magyar irodalomban, akinek emberi értékeit és irodalmi értékeit nem lehet különválasztani, akinek minden sorából meleg emberi szív, az érző és tiszta emberi mivolta dobog elő.

NEUES POLITISCHES VOLKSBLATT,

1934 febr. 9.

Móra halálával a magyar irodalom és tudomány istenáldotta tehetségű képviselőjét veszítette el.

... Kifejezőképessége tiszta volt, mint a hó, csillogó, mint a harmat és magyar, mint az Alföld.

8 ÓRAI ÚJSÁG, 1934 febr. 9.

... egészen pontosan nem is tudjuk felmérni azt a veszteséget, amely a magyar irodalmat és a magyar

írónak, művésznek, polihisztornak, tudósnak és kutatónak nagyon korai halálával.

*

PESTI HÍRLAP, 1934 febr. 11.

Ami azonban Móra Ferencet,... Móra Ferencé tette, az: embersége volt. A szeretet és jóság, a szeretetből és jóságból fakadó böleség, a Krisztusi Ember megtestesülése.

Ha elolvasod írását, előtted áll az ember. Ha nem olvastad soha egyetlen sorát, de ismerted, mint embert, előtted áll a költő.

*

PESTI NAPLÓ, 1934 febr. 9.

A legkedvesebb csevegő, a legszeretreméltóbb ember s a legsokoldalúbb író — régi nagy magyar polihisztorok kései örököse és utolsó képviselője — szállott sírba vele, pótolhatatlan veszteséget hagyva maga után.

REGGELI ÚJSÁG, 1934 febr. 12.

Az Aranykoporsó halottja már elfoglalta helyét az Isten balján, közel a szívéhez.

A sok gepida és hún vitéz, akinek korhadtt csontjai az ő leírása nyomán izmos, barnapiros életre keltek, a búzamezők alázatos és mégis kemény magyarjai, az ízes, zamatos gyermekversek apró hősei, az aranyszőrű bárány és pásztor, Diocletianus császár egész fényes udvarával most ott hódol előtte ...

SZABADSÁG, 1934 febr. 9.

Itthagytott bennünket egy derűs, bölcs magyar, aki értette módját, hogyan kell fölényesen túltenni magunkat ennek a csúnya világnak a gondjain és hán-tásain és hogyan lehet mosolyt varázsolni egy egész szomorú és beteg nemzet ajkaira. Több mint egy év-tizeden keresztül ült ott a magyar nemzet betegágya mellett és vigasztalta, nevette, szeretett, drága, nagy betegét, mígnem őt is ágyának döntötte az alátomos kór és belefojtotta az édes, vigasztaló magyar szót.

ÚJSÁG, 1934 febr. 9.

Szépírónak, lírikusnak elragadóan egyszerű és bo-nyolultsága, magas színvonala mellett is olvasmá-nyos volt; tudós is kitelt volna belőle néhány, akár professzori és akadémikus! fokon, de ő meg akart maradni polihisztornak, élvezte a különc szellemi bar-kácsoló bájos pózát — de archeológiai és filológiai munkái fontos helyet kapnak e szakmák bibliográ-fiájában; mint aktív régész, egész sor dokumentatív lelettel gazdagította őstörténetünkről való tudomá-sunkat. Mint csevegő s előadó, az ország és az utód-államok előadópódiumainak legkedveltebb attrakciója volt. Mint ember, egyszeri találkozás után is megma-radt örök impressziónak, parasztbodytott angolszász külsejével, az egyszerűség és a szellemi és erkölcsi megbízhatóság kisugárzó varázsával.

(Zsolt Béla)

TARTALOM

	Oldal
Móra Ferenc (1879—1934)	3
Móra Ferenc. Írta: Herczeg Ferenc	5
A magyar író. Szavak Móra Ferencről. Írta : Karinthy Frigyes	8
Móra Ferenc. Írta: Sebestyén Károly	14
Móra Ferenc életrajzi adatai.....	20
<i>Móra Ferenc válogatott elbeszélései:</i>	
Móra Ferenc irodalmi hagyatéka	
Mikor én az égben jártam	25
Szép karácsony szép zöld fája.....	36
Máriácska a sakalóban.....	49
A gyevi törvény.....	53
Triász és társai.....	59